

ڪيٽريل ڌرتي

ڪهاڻيون

Kherial Dharti

(Short Stories)

سندري اُتمچنداڻي

Sundri Uttamchandani

www.sundriuttam.com

www.sindhisangat.com

Download free Sindhi movies from

www.sindhisangat.tv

فهرست

- اُبالِي
- من جي ڳنڍ
- بي رخي
- جيئنداڻي مري وي
- ڪيٽريل ڌرتي
- نئون زمانو
- تنهنڪان ته ڏيڪاريون نه ها
- وچ ڏاڪڻ تي

لُٻالي

چندر لوڪ بلڊنگ ۾ اچي پاريتيءَ جو رهڻ ڇا هو، جنهن پاريتيءَ کي پيار سان پالي سڏيندا هئا، سا اڃانڪ ئي لُٻالي ٿي پيئي.

مٿس لُٻالي نالو رکڻ واري هئي هڪ وڏي عمر جي ڀريل پرڪم عورت. هن جڏهن پهريون ڀيرو پاريتيءَ کي چندر لوڪ سوسائٽيءَ جي باغيچي ۾ بينچ تي ويٺل ڏٺو، تڏهن ڦٽاڪ سان پڇيائين، ”لئي شاميءَ جي جاءِ ۾ تون اچي ويٺي آهين نه؟“

ڪنڌ سان ”ها“ ڪئي پاريتيءَ.

”تون آهين ته شادي ڪيل نه؟“

ٿوري مرڪ منهن تي پڪيڙي ذرا شرمجندي پاريتيءَ چيو، ”ها“

”ته ههڙي لُٻالي لُٻالي ڇو پيئي لڳين؟“

”خبر ناهي.“ لُٻاليءَ جي وات مان نڪري ويو.

”شامي تنهنجي ناني هئي نه؟“

وري به ننڍڙي ”ها“ فقط ڪنڌ سان ڪئي لُٻاليءَ.

”شامي ته لڪاپٽڻ هئي. تو لاءِ فقط هي جاءِ ڇڏي ويئي؟ ڀيو ڪجهه به نه؟“

ڪنڌ لوڏي اڪيون هيٺ ڪري لُٻاليءَ چيو، ”نه ڪجهه به نه.“

هڪ ننڍيءَ بيبيءَ اچي چيو، ”ممي پاءِ ماري ٿو.“

”لئي ته توکي ٻه ٻار به آهن؟“

لُٻالي بينچ تان اٿي ڏيئي ڪي اڱر پڪڙائي، پريان بينچ پار ڪي وڃي هنج ۾ ڪٽي ورتو.

”ڇو پلا تون پيٽ ڪي ڇو ٿو مارين؟ مالان توکي؟“

ٻار ٻانهون ڪٽي ماءُ جي گلي ۾ وڌيون، لُٻالي ڏيئي ڪي هٿ کان وٺي گهر ڏي

هلڻ لڳي.

پنيان سڏ ٿيو، ”لڳي او لڳي.“

لڳيءَ کي هڪ منٽ لاءِ به ويچار نه آيو ته هوءَ ان نالي واري ڪانه هئي. يڪدم ڪنڌ ورائي بينچ تي ويٺل ڀاري پرڪم عورت ڏي نهاريلئين. عورت هٿ جو اشارو ڪري لڳيءَ کي سڏيو. لڳي لٿي ته هن کيس هٿ کان چڪي بينچ تي وهاري ڇڏيو.

”خبر ته ڪر مٺي، شاميءَ جي ڏيءَ ته تنهنجي ماسي آهي نه اها ته شاميءَ جي موت تي آيل هئي، تون ته ان وقت ڏسڻ ۾ ڪانه لٿين؟“

”منهنجا پٽي ٻار بي چاڪ هئا. پاڻ ته هٽائي پوپال ۾. کين خبر ئي پوءِ پيئي...“ چوندي لڳيءَ جون اکيون پر جي آيون. ننڍڙي ٻارڙي کيس آڱر کان چڪڻ لڳي. لڳي اتي هلي ويئي. عورت کيس کين سڏيو. اصل ۾ هاڻي بينچ تي چنڊر لوڪ ڪالونيءَ جون ٻيون به ٻه ٽي چٽيون اچي ويٺيون هيون. لڳي پنهنجي گهر تئين ماڙي تي پهچي، استو ٻاري ٻارن کي چانه ڍڪ ناهي ڏنو ته پاڻ به پيٽئين. رنڌڻي جي دريءَ کان ٻاهر آڪاس ڏي نهاريلئين ته نيٺن ۾ ڍار پئجي ويس. پوئين سج مٿان هلڪن ڪپهه جهڙن بادلن پئي بنا سڪان تار تريو... اوھ ڪهڙو آهي هي بانڪپڻ منهنجي سيني ۾. پنهي هٿن سان پنيان ٻٽل وانگورو کولي ڊگهن وارن کي کڻي چنڊڪار ڏنائين، ”مان ته چٽ مان ئي ناهيان، چٽ ڊگهن وارن واري هڪ لئڪٽريس...“ چپ کي چڪ پئي چيائين، ”نه چٽ هڪ ڊگهن وارن واري ديوي پواني آهيان، يا پهڙ جي ڪنهن چوٽيءَ تي بيٺي آهيان ۽ هيٺ آهن باغ باغيچا، جن ۾ انيڪ ڪراڙيون روئي رهيون آهن، پنهنجي گذري ويل جوانيءَ تي... يا منهنجي هن سونهن تي...“ مگر ڪن ڪن اندر ئي مور جون اکيون پنهنجي پيرن ۾ جهڪي ويئون. آھ

پري چيائين، ”اف لڳائي.“

در تي کڙڪو ٿيو. ڏٺائين ته پاسي واري هڻي مسز من چنڊا، ”شڪر تون ته گهر ۾ ويٺي آهين. هن مهل سڀني فلٽن جا چنڊا پيا لٽڪن. سڀ وڃيو هيٺ باغ ۾ وهن يا نڪرن سير تي...“

لڳائيءَ کي چيو، ”وهو.“

”وهان ته ٿي پر وهڻ لاءِ به ڪجهه ته ڇڏي وڃي ها ماسيهن. حد ڪئي مٿيءَ، خبر به هئس ته غريب پاڻي جي اچي وهندي هن جاءِ ۾، پوءِ به ڪوچ ڪرسيون پلنگ ڇا لاءِ وڪڻي ويئي؟“

”شايد خبر نه هونديس ته ڪو اسين هتي اچي رهڻ قبول ڪنداسين.“

”چوڻ ڇا پيئي چوڪري، ههڙي جاءِ ناني توکي مفت ٿيئي ويئي ته تون رهڻ نه قبوليندين؟ ڪا ڳالهه ٿيندي آهي؟“

سهم ڪاڌل ٻار جيان منهن ڦٽو ڪري لڳائيءَ چيو، ”هنن جاين ۾ رهڻ معنيٰ خرچ وٺڻ. سنڌونگر ۾ جيڪا اسان جي جاءِ جي منڪس هئي ان کان انوڻي آهي هن بمبئيءَ جي نگر ۾ منڪس بستيءَ جو بلبل ڪيڏو ٿو اچي، مان تنهن مهينن ۾ معي حيران ٿي ويئي آهيان. ڪم واريون مائون به ڪيڏيون مهانگيون آهن بابا ڙي بابا.“

”بلبل سڪ لهو ته انجي قيمت به ته ادا ڪبي به ٿو ته هڪ ڪيڏي ڇڏي آهي؟“

”مون ڪونه ڪڍيو مانس، پاڻي نڪري ويئي. چيائين به پيو گهر وڌي پگهار وارو مليو اٿم.“

”ها ها سچ ٿي چوڻ. مائين جلب ٻاهر اهي حال آهن. ڏاڍيون رنون لالچي آهن؟ ايتري ۾ هيٺ موٽر جي هارن تي پيرا پون پون ڪئي ته مسز من چنڊا پلنگ

تان اتي ڪڙي ٿي، چيڪين، ”هيٺ اچي ويا آهن. چڱو مان وڃان ٿي.“ ڪنڊون هٿن ۾ ڦيرڪيندي، من ڇندا هلي ويئي.

مِلهالي ڪيتري دير سن ويٺي رهي. سڄي ڪمري ۾ من ڇندا جي ڪپڙن واري سينٽ جي سڳند پڪڙي پيئي هئي. سندس مٿين سان جهنجهيل سرير ۽ شوخ چهرو اڄبه سندس اڳيان کڙو هو. ڪجهه ڏينهن اڳبه ته ساڳي من ڇندا سندس گهر ۾ اچي ڪلاڪ اڌ ره ڇهه ڪئي هئي. تڏهن کيس مٿيا منڊيون کين پيل هئا، رواجي ڪپڙن ۾ اچي مِلهاليءَ وٽ اوياري لهواري ڪرڻ ويٺي هئي. سندس نظر سڄي گهر تي پئي ڦري. چيڪين، ”هتي رڪي هئي تنهنجي نانيءَ جي واشنگ مشين. ڪن ۾ سڀ چادرون ڇئونبه ڌوئي وٺندي هئي سندس مٿي.“

مِلهاليءَ چيو، ”واشنگ مشين هجي ته مٿي ڇا لاءِ؟“

”تون ڪانه سمجهي سگهندينءَ. لاهيت جي سڀني سهوليت ڏيندڙ اوزارن کي هلائڻ لاءِ، انهن جي صفائي سنڱي رکڻ لاءِ، ماڻهو ته ڪيئي ڪپي. انهيءَ ڪري ته تنهنجي ناني اڪيلي هئي ته سڄو ڏينهن مٿي بيٺل هئس. هي مٿي وينٽيليٽر روز اڳهڪيندي هئي. هتي رنڌڻي ۾ هوس وڏو شاهي جوسر مڪسر. مٿي روز فروٽ جي رس ڪڍي ڏيندي هئس...“

”بيمار ته ڪانه هئي منهنجي ناني پوءِ رس ڇو پيئندي هئي روز؟“

”تون ته ڪا پڪي ڳوٺاڻي آهين. فروٽن جون رسون پيئندي هئي تڏهن ته هوءَ ههڙي ڳاڙهي ڳتڪي بيٺي هئي آخر تڳين...“

”او...“ چئي مِلهاليءَ پنهنجي بي سمجهيءَ تي خار کاڌي. پت کي گلاس اونڌو ڪندي ڏٺو ته چموتو پڪي ڪڍيڪينس.

من ڇندا جون ان ڏينهن واريون ڳالهون ياد ڪري، مِلهالي ڏکي ٿي وڃي پت کي

هنج ۾ کنيو، پيار سان گل چمي کڻي ڇاتيءَ سان لائڪينس.
 ”۽ مونکي؟“ بلهاليءَ جي ڌيءَ اچي گوڏن سان چنڀڙيس. ”بلهاليءَ ان کي به کڻي
 ڪري چمي ڏني.“

مٿان اچي پهتو هرڪشن. چيڪين، ”ڇو پلڪي تنهنجون اکيون آيون پيئون
 لڳن؟“

بلهالي جن گوڙهن کي روڪي رکيو هو، سي به لاتون بڻجي ڳلن تي وهي آيا.
 هرڪشن بهارن کي ٽول شيون ڏيندي بلهاليءَ جي به ڳچيءَ ۾ بهانهن ورتلڪي ۽
 چيو، ”اڙي سکن جا ڏينهن آيا اٿئي تب پيئي گوڙها ڳارين...“
 بلهاليءَ چيو، ”سکن کي هڻي لنگڙو ڪري ويئي نه اها منهنجي ماسي، جيڪا
 پاڙي واري اچي سا چوي هتي تنهنجي نانيءَ جو ٽيپ رڪارڊر هو، هتي وڏي
 شاهي تي وي رکي هئس، هتي جهولڻو پيل هوس.“

هرڪشن بربلر ڪيترو وقت انهن شين کي اکين ۾ ڏسندو رهيو. نانيءَ وٽ
 اڳي جڏهن به آيا هئا، تڏهن نانيءَ کين خرچيون ڏنيون هيون. هرڪشن کي
 پاسي ۾ وهاري مٿو چميو هڪائينس ۽ چيو هڪائين، ”پتٽي ويهي سانھ
 ستيءَ سان ڳالهه ڏيو ها وٺو ها، بلڪين اوچتو گم نه ٿيو ها. ڪورٽ جي شادي
 نه ڪريو ها ته اسين توهان کي هيڏو پري سنڌونگر ۾ ڪونه رهڻ ڏيون ها...“
 ”... امان اسين اتي به تمام مزي ۾ آهيون، رڳو اڄ وڃ تي ترين ۾ وقت ٿو
 لڳي ۽ بهار سويلڪي سمهيو پون، سندن رانديون رانديون انگل آرا ڏسڻ جو
 موقعو ڪونه ملندو آهي.“

نانيءَ چيو، ”چيم نه مڙيوڪي آهي نه تڪليف. هيڏانهن، مون وٽ ٽيپ
 رڪارڊر، ٽي وي، ريڊيو، مٿان موٽر در تي، پر ڪو ماڻڻ وارو ڪونهي. ٽيڪر
 پٽ رسن وسن آميرڪا ۽ انگلنڊ ۾. مان آهيان اڪيلو سر، نوڪرن جي حوالي.“

توهين ويجهو هجور تبه جيڪر چوان ڪوٽه منهنجا هيڏا هسل ماڻي چوري
وينو.

هرڪشن چيو هو، ”اما توهانجي پٽن ڏينهن کي اسانجي شادي منظور نه هئي
پوءِ ڇا ڪريون. تنهنجي ڪرشن ڀڳوان جي سپدرا، تنهنجي گورڊن ڌاريءَ جي
رڪمڻي، اهي به پنهنجا گهر ڇڏي هلي ويئون هيون نه پنهنجي گهوٽن جي
گهر..“

”هڪو هڪو“ ڪنڌ لوڏي امان چيو هو. شايد اها ڳالهه کيس موم ڪرڻ لاءِ
ڪافي هئي. جو مرڻ وقت جاءِ هرڪشن جي زال جي نالي لکڻي ويئي هئي.
خيالن کي پري اچي، هر ڪشن چيو، ”ڪجهه ٿيو هاڻي هتي ريل جي سفر
جو وقت بچي ٿو، ته ٿوري محنت ڪري ڪا ايجنسي بيجنسي ڪڍي ڪري،
ٿورو پاڻ ڪڍي ونداسين.“

مڙهائيءَ نماڻيون اڪيون مٿي ڪڍي چيو، ”في الحال ته هتي جي زالن منهنجو
نالو ڪڍي مڙهائي رکيو آهي. سنڌونگر ۾ ته مان راڻي هيس. منهنجي وارن جو
وانگورو، منهنجي ڪپڙن جون ڊزائينون، اوڙي پاڙي ۾ خاص ريس لاهق
هيون ۽ هتي ته ڪنهن کي ڊگها وار رکيل ڪونهن، مان به ڪٽائي
ڇڏينديس..“

”نه نه، متان ڪنهن کي ائين ٿئي.“ چوندي هرڪشن زال جا ڊگها ڪڪا وار ڪڍي
پنهنجي ڳلن سان لاتا، ”ههڙا پشم جهڙا نرم وار... متان ڪٽايا ائين ٿئي.“
مڙهائيءَ اڪيون ڪڍي هرڪشن جي اکين ۾ ڏنو. سندس ساهه کي وارن مٿان
آروس ڪندو محسوس ڪيائين ته ميٺ جيان ڳري پيئي. ڪجهه وقت
هرڪشن سان لڳي ويني رهي... پوءِ ڊگهو ساهه ڪڍي اتي ڪڙي ٿي ۽ وڃي ڪم
ڪار کي لڳي.

هرڪشن ٻارن کي ڪلايو ڪڏايو، تيسين ٻالائيءَ روتِي تيار ڪري ورتي. وچ وچ ۾ وري به هرڪشن جي اڳيان اچي ٿي ويئي. هرڪشن ڏٺو، مونجهارو سندس مومل جي من ۾ اڃا قلم آهي. ٿيڙيءَ اک سان نھاري چيڪين، ”چو پلا اڄ ڪوئل ڪجهه ڳلي ڪانه پيئي. سنڌونگر ۾ ته رڌيندي بچڪيندي، پيئي سريلي مرلي هلندي هئي؟“

ٿڌو ساهه کڻي، ڪلها چنڊي ٻالائي چپ ۾ من جي ڪيفيت ٻٽائي ويئي. هرڪشن چيو ”مان سڀ سمجهان ٿو، هتي شاهوڪار گهرن جي وچ ۾ رهي پاڻ کي ٻالو پيئي سمجهين؟“

”نه ٻالائي.“ ڪٿاڪ سان چهندڙي هڻي ڪڍي ٻالائيءَ هرڪشن جي ستر تي بهڻي چٽا تهڪ ٿيئي ڪلڻ لڳا، ٻار بهڻي بي مطلب ڪلي پيا. ٻالائيءَ پت کي کنيو، هرڪشن ڏيئي ڪي کينو. ”تو ڇا سمجهو سونو، جو ڪئين؟ ۽ تو ڇا سمجهو نني؟ جو هيڏا پت پت تهڪ ڏيندي پيئي وڃي؟“ نني ننڍڙو هٿ ٻوٽ تي رکي چيو، ”ڪٿي ٿي ڪلان؟ پر ڪل هڻي جا سندس بڪ مان به وهي پئي ملئي. ٻالائيءَ چيو، ”توهين گهر ۾ تا اچو ته رونق ٿي لڳي نه ته هيڏو وڏو گهر ته اصل ڪلڻ پيو اچي.“

”سنڌونگر ۾ به ته رات جو 12 بجي موٽندو هوس...“

”اتي وري به اوڙي پاڙي جي بستتي هئي. هتي ته ڏينهن ڏني جو به هرڪو در بند ڪيو پنهنجي فلڪت ۾ پيو ڪڙڪي ڪنجهي پر ڪنهن وٽ گهڻو اچي وڃي ڪونه ٿو. سڀني کي ٿي وي، ريڊيو، فلمون، محفلون ايڏا ڪم آهن، جو هيٺئين ڪم لاءِ ماني ته مٿين ڪم لاءِ نوڪر رکيو وينيون آهن.“

”ڇا چيئي هيٺئين ڪم لاءِ هڻي ۽ مٿين ڪم لاءِ نوڪر؟ ٻنهي وري تهڪ ڏنا ٻارن ۾ اڳئين ڪانه وڌيڪ وڇڙجي ويا.“

روتي کڙيندي هرڪشن چيو، ”پالي تون مڙيوئي خوش ناهين هن جاءِ ۾...
 شڪل ته ڏس ٻار هوئي لڻي پيءُ اٿئي... حقيقت ۾ تنهنجي کلڻ ۾ به
 مونکي ته روڻ پيو ٻڌڻ ۾ اچي...“

”ڏسو توهين مونکي پاريتيءَ مان پالي ٿا سڏيو ۽ ڪالونيءَ وارين اصل نالو
 مڙي بلهالي ڪري ڇڏيو آهي منهنجو. ڇو؟“

هرڪشن کڙي روڪي چيو، ”ڇو؟ ڇو جي توکي خبر هوندي؟“

”ٻيلبر مونکي خبر آهي. هي زالون خوب مڙيا پلئين ٿيون، روز نوان وڳا
 پلئين ٿيون، مون وٽ ته اهڙو ڪجهه ڪينهي ۽...“

”۽ ڇا؟“

”هو روز ڳالهيون ڪن نوڪرن جون نوڪريائين جون، انهن جي بي ايمانيءَ
 جون، چوريءَ جي عادتن جون، درزين جي سبڻ جون يا وري ٿيو پيروگرامن
 جون...“

هرڪشن کڙي اٿيو ته گينديءَ وٽ گرڙي ڪندي پيءُ ڪمري ڏي نظر
 ڦيرائين ته ڏٺائين پيءُ ٻار رانديڪن وچ ۾ سمهي پيا آهن.

اندر اچي پاريتيءَ کي ٻانهن ۾ پري پلنگ تي لپٽي چيڪين، ”منهنجي پاليءَ
 وٽ جيڪي آهي، انجي اڳيان ته هرڪا عورت بلهالي آهي.“

من جي ڳندي

لئين ته منهنجو گهر ڪو تمام مٿي به ڪين هو، پر تڪڙ هئي انڪري هيٺئين فلڪت (گرلئونڊ فلور) واريءَ ارونا کي چيم، ”تڪي تيهه رپيا هجني ته ڏينم، پوءِ مٿان آڻي ٿي ڏيانءِ. منهنجو گهوت وڃي ٿو ڪار ۾ پيٽرول ڀرڻ، ان لاءِ ڪين.“

ارونا يڪدم سوَ جو نوت اچي مون کي ڏنو. مون بلڊنگ جي ڪمپلئونڊ ۾ وڃي جڏهن سو جو نوت پنهنجي گهوت کي ڏنو، تڏهن هن مرڪي چيو، ”مٿي ته وڏيءَ دل واري چئبي جو تيهن رپين بدران سو جو نوت ڪڍي ڏنائين.“ واپس اچي ارونا کي پنهنجي مٿس جي ڳالهه ٻڌايم. ارونا جي ڀر ۾ سندس ٻي پاڙيسرڻ ديوي ويٺي هئي، انهي چيو، ”ورشا راڻي، تون ته اسان کي سڃاڻين ڪانه ٿي. اچي به گهڙيون وهين ته خبر پوي ٿي ڪيڏا تان ڪيا وڏي آهي اسانجي دل.“ مون کي هي ٻئي زالون وٺيون.

ٻئي ڏينهن ساڳيءَ مهل تي اٽڪل ڏهه لڳا هوندا صبح جا، جو ارونا کي سو رپيا موٽڻ ويس. ارونا کي چيو، ”ڇو پڇي ٿي ويا ڇا رپيا؟“ مون چيو، ”منهنجي سس ته مٿو ڪٿي ويئي هئي ته جلدي هيٺ پئسا موٽڻي اچ. مٿيءَ سڄي رات مٿان ننڊي نه ڪئي هجي.“ ارونا خوب تهڪ ڏيئي ڪليو. مٿان چيائين، ”سسٽين کي ٻين ۾ وشواس ڪونهي ڇا؟“

ارونا جو لکين چوڻ ۽ منهنجي اکين مان جهر جهر نير وهڻ. ارونا تڪڙ ۾ ديويءَ کي به سڏ ڪيو پوءِ ويٺيون ٻئي مون کي پرڇڪڻ ۽ ڪلاڪن. مٿي آيس ته سس چيو، ”هيڏو وقت لڳايو، مٿيءَ جهيڙو ڪيو ڇا ته...“

مون سس طرف ڏٺو. هيءَ هئي وشواس جي اگنيءَ جو تپو ۽ تصور کيم هيٺ وارين ارونا ۽ ديويءَ جو ٻئي زالون ڪيڏيون نرمل، ٿڌيون ۽ خوش دل ٿي لڳيون.

تئين ڏينهن به ساڳيءَ مهل تي مان مٿس سان گڏ هيٺ لهي ويس. زندگيءَ ۾ هي پهريون ڀيرو هو جو سس کي ڪين ٻڌايم ته مان گهر چئن کان ٻاهر قدم چو ٿي رکان.

ديوي به ارونا جي گهر ويني هئي، اتي هڪ ٻي به زال هئي. ديويءَ چيو، ”ورشا، هن کي سڃاڻين؟ هيءَ ڪرشنا اٿئي، سامهون واري فلڪ ۾ رهندي آهي.“

مون چيو، ”جڳو وڃان ٿي.“

”وڃين وري ڪيڏانهن ٿي؟ ٻانهن کان چڪي ارونا کڻي مون کي ڪرسيءَ تي هنيو. ويه هتي بيڪارن جي دفتر ۾ جيڪو آيو، ان کي اڌ ڪلاڪ ڏيو ٿي ڏيئي ٿي پوندي آهي.“

ديويءَ چيو ”ها ڏيو ٿي ڏيئي ٿي پوندي آهي.“

”۽ هوءَ سس به ٿي مٿي ويني...“

”اسان کي به گهر جو ڪم وٺو ياد ڪري.“ ڪرشنا چيو، ”گهٽ ڪي اوپر، گهٽ ڪي اوپر“ ديويءَ ڪرشنا کي ڇهن ڌڙي پٺي چيڙ ڪئي. مان وٺڙي ٿي ڏسڻ

لڳس ته ارونا چيو، ”هيءَ اسان جي ڪرشنا اٿئي صفا ان پڙهيل، سو اهڙا گهٽا

ڳالهائيندي آهي جو ڪيڏا ڏينهن پيا کلندا آهيون. ڪله سندس ماسي ٿئي

هئي. ديويءَ پڇيس ته ڪٿان ٿئي هئي، ته چيائين، ”گهٽ ڪي اوپر مان.“

ويچاريءَ کي گهٽ ڪوڀر چوڻ ڪين آيو. هاڻي ديوي آهي جا ويني ڪت

ڪريس.“

مون چيو، ”پر آهي ڏاڍي سٺي، خفي ته ٿيئي ڪين ٿي.“
 ارونا چيو، ”پلا اهو تڻڻڻ تون هڙي سهڻي، صاف سٺي، پر خفي ٿيل اهڙي
 پيئي لڳين جو ڪجهه منوئي ڪين ٿو لڳيئي. اسين ته روز 10 کان 10:30
 ٿيڻ، هي جيڪوبڪارن جو دفتر ڪلندو آهي، ان ۾ اچي وهڻ لاءِ
 واجهڪينديون آهيون ۽ تون آهين جا پيئي پڇين.“
 منهنجو من گنگون ملڪون ٿي ويو هو. بنا ڪنهن احساس جي چيم، ”بيڪارن
 جو دفتر ڪيئن؟“

ديويءَ چيو، ”بيڪارن جو انڪري ٿا چئون جو هي اڌ ڪلاڪ ڪوبه ڪم
 ڪار ڪرڻو ناهي. فقط ڪل خوشيءَ ۾ گذارڻو آهي.“
 ”ڪل خوشيءَ ۾ گذارڻو آهي؟“ مون چيو.

ڪرشنا منهنجو هٿ پڪڙي چيو، ”چوڙي؟ اهڙي اداس منهن سان چو ٿي
 چوڻ ڪل خوشيءَ ۾ گذارڻو آهي؟...“
 ”نصيب ۾ ڪل خوشي آهيئي ڪين.“

ڪرشنا منهنجو نراڙيءَ تي پنڄئي اڳيون رکيل هٿ هيٺ لاهي چيو، ”پاڳ ته
 آهن تنهنجا، موٽر در تي، فلڪت پنهنجو، سس، سهرو، پٽ، ڌيءُ ۽ ڪمڪيندڙ
 مڙس تنهنجي گهر ۾ باقي توکي ڪي چا؟“

ديوي ڪلڻ لڳي، ”مان ٻڌايانءِ هن کي ڪهڙي بيماري آهي؟“
 ديويءَ جي ڳالهه ٻڌي مان شڪجي ويس. الهي منهنجي مسئلي جي خبر ته نه
 پڄي ويئي آهي پاڙي ۾. دل ڊڪ ڊڪ ڪرڻ لڳي.

ارونا چيو، ”ڏس ورشا تون خود جيسين پنهنجو ڊڪ نٿو ڪيندينءِ تيسين
 ڪوبه انٽريامي ڪونهي جو تنهنجو دل لاهي سگهي.“

ارونا جي چوڻ جو انداز اهڙو هو جو مان هڪ وار من چلڻ لاءِ تيار ٿي ويس. پر وري پاڻ کي سنڀالي ورتم. ڇو ته چوندا آهن: کاتي ڪري گدري عي تبه گدرو مَنو؟ ۽ گدرو ڪري کاتيءَ تي تبه گدرو مَنو.

ديويءَ چيو، ”ورشا توکي منهنجو کلڻ دل ۾ ته کين ٿيو. واقعي ماڻهو ڪڏهن حالتن سبب ڪڏهن وري من ۾ ڪا ڳنڍ اچي وڃڻ سبب ڊڪي ٿيندو آهي؟“

مون کان تڪڙ ۾ نڪري ويو ”ڳنڍ؟ ... من ۾ ڳنڍ ٿيڻ ...؟“
هاڻ تنهي سڪين ڪڍي مون کي پڪڙيو. چون، ”هاڻ توکي مور کين ڇڏينداسين. ڀلا اسين ٻيو نه ڪري سگهون ته من تنهنجي ڊڪي همدرديءَ سان ٻڌي تنهنجي من جو اقبال ته لاهي سگهنديون سين؟“

مان وٽڙي ٿي، هنن تنهي ڏانهن واري واري سان ڏسندي رهيس. ارونا جي منهن ۾ نهاريم، هوءَ مرڪڻ لڳي، سندس اکين ۾ جل ڀرجي آيو. من ۾ سوچيم: جيڪا زال منهنجي ڊڪي حالت ڏسڻ سان ايتري همدردي ٿي ڪري، سان منهنجو ڊڪبڙڻ سان ته شايد مون کي پاڪر پٽي ڊڪي لاهي ڇڏيندي، يا شايد روئي پوي منهنجي ڳالهه تي. ڪيترو وقت من سان هڻي هڻي آخر چيم، ”منهنجي سس کي شڪ آهي ته مان پنهنجي سهري سان نهيل آهيان؟“

ڪن لاءِ هي نئي سڪيون شانت ٿي ويئون. ڪمپلئونڊ ۾ ٻارن جي راند جو سماع پيو. ”ٿڌا منا قارون مان“ گهورڙيو ٿي چونڊو ويو.

منهنجي اکين مان هاڻي اهڙو ڪي ڪرڻ لڳو جيڪو نه پاڻي هو نه رت. عجيب وياڪلتا اڪرن جو روپ ورتو. چيم، ”مون کي توهين غلط نه سمجهجو مان بلڪل نرليپ آهيان ببلبل ڪي مون سڀني ۾ به ڪڏهن غلط روپ ۾ نه ڏٺو آهي. مڙس منهنجو ته ڏٺو اٿو ڪهڙو نبي مثل مڙيو آهي. سندس سونهن

اڳيان ته مان به ڪي ڪين آهيان...
 ارونا منهنجي وات تي ڪڍي هٿ رکيو. ”نه ڇڏ مني، اسين ٽيئي دنيا جي چال
 کي ڄاڻي وينيون آهيون...“
 سندس هٿ هٽائي، مون رڙي چيو. ”پورا نو سال ٿيا آهن مونکي. رت جا
 ڳوڙها ڳاڙيندي رهي آهيان، پر ڪو فرق نه پيو آهي.“
 ديويءَ چيو، ”نو سال پوءِ تنهنجو مڙس توکي جدا نٿو ڪري وڃي و هاري؟“
 مون ڪڍي ديويءَ جا هٿ پنهنجي مستڪ کي ڇهيا. بس لائين ڪو ڪري مون
 لاءِ ٻن ٻارن جي ماءُ آهيان، ڪٿي جهنگ ۾ به هلي و هاريندمر تبه هن شڪ
 جي قيد مان چوٽڪارو پکي مان نهال ٿي ويندس.“
 ڪرشنا پڇيو، ”مرد ته هميشه پاڻ کي زالن کان عقل وارو سمجهندا آهن، پوءِ
 ايتري ننڍي ڳالهه تنهنجي مڙس کي سمجهه ۾ نٿي اچي؟“
 ”مٺي هڪئي پٽ آهي نه منهنجي سس جو. هوءَ چويس ٿي ماءُ ته وري ڪانه
 ملند. جويون ته ٽڪي ٽيهه پيسي ويهه ملنديءَ... هڻي خاندان ۾ پٽ نه
 وڃڻ جو ڇڏي اچ انهيءَ ڪنڀيءَ چوريءَ کي پيڪن ۾ بس مٺيون مان جا
 ڪڪڙ جي اڌ ڪپيل سسيءَ وانگر لٽڪي پيئي آهيان مڙس کي ٻه ٻار ڪڍي
 ڪيڏانهن ويندس، ويچارو ڪي ڏنيان به ڏاڍو ٿي. ويچارو جواب مونکي به
 ڪين ٿئي ته ماءُ کي به ڪين ٿئي.“
 گهڙيال ساڍا ڏهه ٿي هليا، جو ارونا اٿڻ لڳي. چيڪين، ”دل جاءِ ڪر، روز هتي
 اچ ته پاڻي راهه نڪرندي. تنهنجي من جي ڳنڍ چڙي ته ڏس ڪيئن نه ٿي
 سڪ جو ساهه ڪڍين. مونکي مڙس جي روٽيءَ جو ڊبو موڪلو آهي، مان ته
 هليس رنڌڻي ۾.“
 ان ڏينهن مٿي گهر ۾ گهڙيس ته سس پڇيو، ”ڪيڏانهن ويئي هئين؟“

چيم، ” هيٺ پاڙي ۾.“

ماتا چيو، ”مونکي اهلپين گهرن ۾ نوس نوس وٽندي ڪانهي خبر اٿئي نه؟“
منهنجي جو هنن ارونا ديويءَ ۽ ڪرشنا ڏاڍي دل ورتي هئي سو سس کي
چيم، ”اڳتي نه وينديس.“

اندر ۾ پيئي چوان، ”اڄ هي مونکي ٿي ڇا ويو. جتان هيڏي خوشي مليم
انهيءَ هندي چوانس ٿي ته نه وينديس.“

ٻار اسڪول مان موٽيا ته اهي ڇو کين ڏاڍو پيار ڪيم. هنن به اسڪول جون
آکاڻيون ٻڌائڻ شروع ڪيون ۽ بنان چون چران جي کاڌو کڻي اٿيا.
منهنجي سس گوريون وٺڻ لاءِ مونکان پاڻي گهريو. پاڻي کڻي اڳيان ويئي
سانس ته چيڪين، ”اڄ ٻار ڏاڍو چهڪن پيا، پاس پاس ٿي آيا آهن ڇا؟“
مون جواب ڪين ڏنو. سهري چيو، ”اها ڇا جواب ڏيندو، سالن کان بڻو چاريو
اتس ٻوٽ تي...“

منهنجي من ۾ آيو، اڄ ڪوئي ڇتو جواب ڏيئي من ٺاريان. مگر نه، مان ڪجهه
به چوڻ تي هريلئي ڪين هئس. اندر گهڻوئي پوسريو ته هن ماڻهوءَ جي ته
منهنجي ڪل ڪسي ورتي آهي. اگر پنهنجي زال کي وري وري وشواس ڏياري
ها ته ننهن مون لاءِ ڏيئي سمان آهي. تون حسد نه ڪر، ته سس به ههڙي چنڊي نه
ٿي پوي ها. مان به هيئن ڪلڻ ڳالهائڻ بند ڪري زندهه لاش نٻڙجي پوان ها.
ليڪن اڄ جو مان سکين سان من چلي لڳي هئس، سولئين پئي لڳو جا ڳالهه
هيڏا سال ڇاتيءَ ۾ خنجر جيان کتي پيئي هئي سان هاڻ نڪري چڪي آهي.
انهن بيڪارن جي دفتر، وارين زالن جي ڪل خوشي ور ور پئي ياد لڳي. جڏهن
هو ٿئي، جيڪي سڀئي سونهن، مٿا چاريءَ، هر ڳالهه ۾ مونکان گهٽ آهن، پوءِ
به ڪن خوش ٿين ٿيون ته مان ڇو ڪين؟ ڇاتيءَ ۾ ڪٿل خنجر جو نڪري ويو

هو ته لڳو هاڻي قتب چٽي ٿي ويندو.

ٻئي ڏينهن صبح جو سنان ڪري سنا ڪپڙا پاتم. سس پڇيو، ”ڪيڏانهن ٻاهر وڃڻو اٿئي؟“

مون ورائيو، ”ڪپڙا سڀ سڙي ويندا ڪيترا سال جو پاتا ڪين اٿم ته...“
انهن اڪرن اندر جا توک لڪل هئي ته سس ٻهائي تنهنجي شڪن سبب ٿي ته
ڪين پکيندي آهيان سنا ڪپڙا، سو سس ٻهائيءَ جي اکين ۾ شور ڀرجي آيو.
مون کي تبليڪارن جي دفتر ۾ پهچڻو هو، سو گهر جا ننڍا وڏا ڪم جلدي
جلدي پورا ڪيم ۽ هيٺ لهي ويس ته سس آواز ڪيو. پر مون بنا جواب ڏيڻ
جي دروازو پڪڙي ڇڏيو. هيءَ جرئت مون پهريون ڀيرو ڪئي هئي. سا
ارونا، ديوي ۽ ڪرشنا کي اچي ٻڌايم. تنهي هڪٻئي جي هٿن تي ۽ منهنجي
هٿ تي تاڙي هڻي منهنجي انهي سوپ جي ڏاڍي ساراه ڪئي. ڪپڙن جي
ساراه ڪيلون. چيو مان، ”ههڙا ته گهڻي ڪپڙا پيا اندر سڙن پر پايان ڪين،
جو سس چوندي اٿم: اڄ ته ڪنهن لاءِ ويس وڳوبه ڪيو اٿئي.“
”۽ هاڻي؟“ ارونا پڇيو.

”هاڻي توهان اهڙي ڪا چلبي ڏني آهي جو من ۾ اچي ويو اٿم ته جهان مان
سنا ماڻهو ڪونه ويا آهن، جيڪي منهنجي پوترتا ۾ وشواس ڪن.“
ڪرشنا ته منهنجو رغو ڪئي منهن تي چاهي چيو، ”سڌائين ههڙا نرم ۽ سڳند
وارا ڪپڙا پاءِ، ڪيڏي وڻين پيءُ.“

انهيءَ وڻن جون ته گهڻي ڪٽڻون هيون منهنجي شاديءَ کان اڳ جي سڪين
ساهڙين ماروئين ماساتن وغيره جون. پر جڻئي هيءُ شڪ جو چنڊ گرهڻ
منهنجي مٿان لڳو هو، تيئن ئي سڀني وٽ اچڻ وڃڻ چٽڪجي ويو هو.
هنن سڪين ڏاڍي چاه سان منهنجو اهو ڪناري هوندي وارو باب ٻڌو. مان

ته پاڻ کي وري ان وڻ وٽ وٽڪڻ جي دنيا ۾ داخل ٿيل محسوس ڪري بس ٿڙي پيس.

ديويءَ پڇيو. ”تنهنجڳار هيٺ ڪمپلئونڊ ۾ ڏسڻ لڳي ڪينهن، ڇو پڻ؟“
مون چيو، ”مان ئي لاش ٿي پئي هئس تڙبارب اڌ ماڻيا پيا آهن. ڪن
ڳالهائين ته ماري رکان.“

ديويءَ کي چيو، ”سس سهري کي ٽاپ وجهڻ لاءِ؟“ ڳالهه ٽوڪ جي هئي پر
اهڙو ڪليءَ پنهنجڳيءَ سان چيل هئي جو مون به ڪلي ان جو سچ مڃيو.
ارونا چيو، ”اهو ڪي سمجهين ٿي تنهنجڳار انهيءَ گهر جي گهٽيءَ ۾ اندر
وينا وينا موڳا ٿي پوندا. روز نيم ڪري ڇڏڻ سان ڪي ٻين ٻارن سان راند
ڪرڻ لاءِ هڪ ڪلاڪي سهين، روز هيٺ موڪل. نه ته اها پيلاڻ ٻارن جي
منهن تي جا مان ڏسان ٿي. سان هڪ ڏينهن سلڻي يا سلھ جو روپ وٺندي دير
ڪين ڪند.“

ڪرشنا منهنجي پٺيءَ تي ڌڪ هڻي چيو، ”اڙي پهرين پاڻ ته پاڻ کي انهيءَ
شڪ جي گرهڻ کان آڄو ڪري.“

”نه نه منهنجي ڪري ويچارا ٻار ڇو ڪل خوشيءَ کان محروم رهن. مان خود
شام جو هيٺ وٺي اچي ٻارن سان دوستي ڪرڻ لڳنديسان.“
سس ڏاڍو اعتراض ورتو، ٻار سنگت ۾ ڪرڻي پوندي، راند ۾ ڪا تنگ ٻانهن
پڇڻي ايندي..“

مون کي الاجي ڪٿان ايڏي بي ڊيٽي اچي ويئي جو چيم، ”توهان جي پٽ
وانگر ته ڪين ٿيندا. جوڻيءَ جي دڪ سڪ جي سار لهڻ جي همٿيءَ نه
هجين.“

سس بهڻيءَ جو وات ڦاٽي ويو. اڪيون ڦاڙي پڇيائين، ”هي تون ٿي ڳالهائين؟“

منهنجو پٽبه توتان اول گهول پيو وڃي ته مڙسبه توتي اڪن چڪن ٿي پيو آهي. سو ڪني ڪڪي اڄ تون ايتري بڪ ٿي ڪرين منهنجي اڳيان؟ رات جو اچي مڙسنهن ته چوانس مونکي هڪ هڪاڻي ڪرڻي آهي...“
رات جو برلبر پنيور کي باهه لڳي ويئي. سسبهڻيءَ آخر چٽاءِ ڏنو ته گهر ۾ يا نهن رهندي يا سس.

مونبه زبان کولي، ”مونکي پيڪن ۾ ڪونه وڃڻو آهي. ڪمڪيندڙ مڙس جا ٻار بڪاري بنگڻ ڪونه وينديس.“

سسبهڻيءَ چيو، ”ها ها جدا گهر ڪري وهاري اچينس. پر اهو ٻڌي ڇڏ ڪن ملڪتن جي ڌي، منهنجو پٽ مون وٽ رهندو.“

”ها ها پلي رهي توهان وٽ. هيئنئي هڪ جاءِ خالي ٿي آهي، وٺي ڏيو مونکي.“
سهری جو به وات ڦاٽي ويو. چيڪين، ”اڙي هيءَ ته ڦوٽي پيليائي ٿي ڳالهائي؟“
سس سهری جا لفظ ٻڌي الاجي ڪئن مڙس کي غيرت لکي، جو چيڪين، ”نيڪ آهي. دادا ٻارن جي پڙهڻ ڳڙهڻ لاءِ هونءِ به جڳهه سوڙهي آهي. اسين چارئي بهئي فلڪت ۾ وڃي رهنداسين.“

لکين لڳو چنڊ باهه جي پنيٽ تي ڪنهن گيهه جو ٻو ڪڍي لپتايو.

بي رخي

نندني سهڻي گل جيان ماما پتا جي باغ ۾ ڪڙي هئي. هنن به وس پڄندي گلاب
جل سان کيس اسرايو هو. چاچيءَ جي انقلابي پلڪي جڏهن ويهن ورهين جي
نندنيءَ جي سونهن طرف ڏٺو ته ڪنڌ هيٺ ڪري پٽڪيائين. ”نندني تنهنجن
ملڪتن ۾ ته ڪير به تو جهڙو ناهي.“

”مطلب؟“ نندنيءَ ذرا شرارتي غصو منهن تي آڻي چيو.

”مطلب؟... ڪيڙي ڪنهندي ”تو جهڙو سهڻو“ چئي، انقلابي اشوني ڪمار
تڪڙو تڪڙو هليو ويو هو.

چاچي رکيءَ سڌ ڪري چيو، ”اڙي اشوني، ڪيڏانهن تو وڃين؟“
اشوني جواب ڏيندڙ هليو ويو.

”تو ڪجهه چيس ڇا؟“ چاچيءَ نندني کان پڇيو.

”ڪجهه نه پايي.“ هت چندي نندنيءَ الڳ ڪهڙيءَ چوريءَ کان پاڻ کي
آجو ڏيکارڻ تي چاهيو. ”پريپي توهان پنهنجي پلڪي جو نالو اشوني ڪمار
ڪيئن رکڻ ڏنو. اڳي ته ماڻهو اهڙا سهڻا نالا رکندڙي ڪونه هئا.“

”رڳو نالوئي وڻيو اٿئي ڪين پاڻ به پسند اچي ويو اٿئي؟“ چاچي لکين کلي
چڻ گلاب ٿريا.

”ه...“ وري به هت چندي نندني منهن ڦيرائي هلي ويئي.

جڏهن نندنيءَ لاءِ ماءُ پيءُ ور جي ڳولا ڪرڻ لڳا، تڏهن ڪنهن اشوني ڪمار
جوبه نالو کنيو هو. پر ڪيترو عرصو ته وڏن گهرن جي ”سهڻي بانهن ڪپي“
جي ملمعي ۾ پئي پٽڪيا. ڇو ته سهڻي بانهن سان گڏ انهن کي ڏاج ڏيوڻ به

سهڻو کپندو هو، پوءِ سندن چوڪرا پلي ڪارا ڪلوتا ڇو نه هجن. ڪن کي ته ڏسي نندني روعي پوندي هئي، آخر اشوني ڪمار جا گره زور ٿيا. نندنيءَ خود هڪ ڀيرو نالوبه ڪنيو بس پوءِ ته اشوني ڪمار جي خوشيءَ جو پار نه رهيو. رڪي ته هن پاسي ڇاچي هئي هن پاسي پڦي، ٻنهي طرف سندس ماتري ڀاو هو. ڀاءُ کي چيائين، ”ڏسج منهنجي ڌيءَ جهڙيءَ ڌيروت کي انقلاب جي بمر گولن ۾ نه اچلي ڇڏي اشوني بلبلا هن گهر ۾ ته ريشم پت جيان پلي آهي چوڪري.“

ڀاءُ پاڄڻيءَ خاطر ڏنس ته نندنيءَ وارن کي چيائين، ”منهنجو ڀيڻيو اتو دنيا کان نرالو. پنهنجي امير ڇاچن ڇاچين جي اولاد کان اٽڻيءَ ويهڻيءَ ۾ بلڪل سعي نيارو آهي. نندني ڌيءَ تون ڪڏهن سندس ٻين سان پيت نه ڪجانءِ. هي اٽڻيءَ دل جي دولت جو مالڪ. اميرن کان امير.“

مگر شاديءَ جي سفر تي نڪرڻ کانپوءِ نندنيءَ کي ڪٿي ڪٿي زبردست ڪوٽ محسوس ٿي. اشوني ڪجهه وقت نندنيءَ جي سونهن سوڀيا ڏي ڏٺو پر سندس غير رواجي جيون جيئن جي شوق کانئس سڀڪجهه ڀاڻي ڇڏيو. سماج شيوا جي آفيس سنڀاليندي گهر ته کانئس وسريءَ ويو هو. ڪجي ڪجي آخر نندنيءَ هڪ ڏينهن چئي ڏنو، ”اشوني تو ۾ زندگيءَ کي ماڻڻ جو چاهه اصلي ڪونهي.“

”توسان شادي ڪرڻ منهنجو زندگي ماڻڻ جو چاهه ناهي ڇا؟ ۽ ڪمب ته جيون جو ڪو حصو آهي ڪين نه؟“

نندني رسي پيئي. اشونيءَ ته زندگيءَ کي باقي بديو موڙ ڏيئي ڇڏيو. هاڻ نندني هن لاءِ اها ڪين هئي. ڪلپنا جي ديوي، جا هن شاديءَ کان اڳ تصور ۾ آندي هئي. هاڻ ٻنهي جي وچ ۾ هڪ اڻ ڏني ديوار کڙي ٿي ويئي. نندني

ڳوڙها ڳاڙيندي سوچڻ لڳي: اگر اهڙي تڪي نوع ۾ اهي لفظ نه چوي ها ته مان دل ۾ شايد نه ڪريان ها. ڪيترو ڪجي ٿو ڳالهائي بمباپ ڙي جڻ مون مان دل ڪٿي ٿي پيئي اٿس.

”دل ڪٿي ٿي پيئي اٿس؟ سوچڻ ڇا هوبس نندنيءَ جي ڳلن تان ٿاهه ٿاهه ڳوڙها ڳوڙڻ شروع ٿي ويا.

اشونيءَ کي نندنيءَ جي روح راڙي جي ڪا خبر ڪانه پيئي. صرف سندس لٿل منهن طرف ڌيان ويس ته ڇا پيرا پڇيائينس. ”گهر ۾ ڪنهن ڪجهه چيو اٿئي ڇا؟“

نندنيءَ ڪنڌ هلايو. اشوني پاڻ پنهنجي ڪم مان فرصت نه پئي پئي سگهيو ان ڪري ذرا خفي هوبس ايترو سوچي ته نندنيءَ کي گهر ۾ ڪنهن ڪجهه نه چيو آهي. پنهنجي فرض اهڙي پوري ٿيل سمجهي. پنهنجي ڪمن ڪارين ۾ لڳي ويو.

نندني سندس کاڌي پيئي جو ڌيان بربلر پئي رکيو، مگر ڪٿي ٿيل ڊڪ کي مٺي ڪرڻ بدران پنهنجيءَ دل کي اشونيءَ طرف کڻو ڪري ڇڏيائين. هاڻ هوءَ پنهنجي نڙان، پينرن، ساهيڙين ۾ نئين سر چاهه وٺڻ لڳي. کيس ڏسي ساهيڙين کي اپار آندو حاصل ٿيو. چيئون، ”اسان ته سمجهو اشوني ڇا مليو اٿئي، اصل اپ جو تارو مليو اٿئي سو ڪٿس پل به پري ڪين ٿيندين؟“ هاڻي اشوني پاڻ وڌيڪ خفي ٿيڻ لڳو. چوي، ”ڪا نه ڪا تنهنجي ساهيڙي يا نڙان پيڻ تو سان لٽڪي پيئي آهي. ڪجهه ڪم چوڻو هجي، ڪيڏانهن ٻاهر توکي وٺي وڃڻو هجي ته ڇا ڪجي؟“

”ٻاهر وڃڻ لاءِ ته مون کي ڇڏو ڪين ٿا.“

”ڪيئن چوان تنهنجو من ان طرف هجي به نه؟“

ننڊنيءَ جي زندگي ۾ هڪ نئون موڙ اچي ويو. هاڻ هوءَ هر سماجڪ ڪاريه ۾ اشونيءَ سان گڏ هوندي هئي. اشوني اتي به ڪمن ڪارين، چونڊن، چهچتن، ليڪچرن ۾ رڌل هوندو هو ۽ ننڊني هن هن سان بڪ شڪ ڪندي رهندي هئي. جڏهن هڪ ڏينهن ڏاڍي تڪي آواز ۾ اشونيءَ چيو، ”هي چاهي، هيءَ منهنجي دوستن درن وچ ۾ تنهنجي چمچاگيري چاڻهه پيئي هلي؟ آهي ڪنهن دوست جي زال جو نالو پڻ جي زبان تي؟ هڪ تون ئي آهين جنهن لاءِ هر ڪو ڪجهه نه ڪجهه بيان ڪندو پيو رهي.“

ننڊني وسي ٿي ويئي. چيلين، ”وس پڇندي تنهنجي ڪاريه ڪرڻن، سندن زالن ٻارن سان بلڪل ئي منو ڳالهائيندي رهي آهيان...“

”اهوئي ته رڻو آهي. تنهنجي چرب زباني ڏسي سڀ چوڻ لڳا آهن اشوني ته ههڙيءَ سونهن ۽ سپاءَ جي ملڪا جي لائق ئي نه هو... ٻڌي هاڻي ته تنهنجو پيٽ ٺريو؟“

ننڊني ان ڪنئي ڦٽي هيانءَ رڻ شروع ڪري ڇڏيو.

اشوني جي ماءُ ڏاڍو خفي ٿي. چيلين، ”آخر آهي ڇا، جو هيڏو ڪڍي پنڻ وڌو اٿئي. ڪيئن ٿي مڙس سان گهمين، ڪيئن ٿي ساهيڙين سندن وچ ۾ ٽهڪڙا ڏين، آهي ڪنهن نهنن، ڏيءَ کي ايڏي واڳ؟“

ننڊني نهن وڌيڪ ڦٽڪڻ لڳي. ان ڏينهن اڃانڪ چاچي اچي ننڊنيءَ جي گهر نڪتي. سس ان کي به ڏوراپو ڏنو ته، ”هيءَ تنهنجي گهوت جي پيڪڙي ته ڪنهن ڳالهه ۾ راضي ناهي. ڪيئن وٺي ڏنڻ منهنجي شيواڌاريءَ پٽ اشونيءَ کي؟ تون ته منهنجي نران آهين، توکي ته اشونيءَ جي سپاءَ جي شروع کان خبر هئي...“

چاچي پنهنجي ڪنول گل جهڙي وجود مٿان ڳچ ڪو جو بار محسوس ڪيو.

نندنِيءَ کي سڏ ڪري پاسي ۾ وهاري چيئڻ، ”نندن پت تو اڄ شايد خوب رنو آهي.“

نندنِيءَ جي ڳلن تان جهر جهر ڳوڙها وهڻ لڳا پر مک تي مرڪ اهڙي هئس جو چاچي به موٽ تي پيئي. نراڙي چمي ورنگئينس. پلڪ سان سندس اکيون اڳهي چيئڻ، ”اهو سانوڻيءَ جو اساکڙيءَ ۾ مينهن، مرڪ مٿان اکين جي جل جي پرلڪه پلا ڪيئن بند ڪندين؟“

نندنِي وڌيڪ ڦٽڪڻ لڳي.

”سس لاءِ شڪايت اٿيئي؟“

نندنِيءَ ڪنڌ سان ناڪار ڪئي.

چاچيءَ چيو، ”تڏهن توکي پنهنجون پينر، پلڪيون ٿيون ياد اچن، جيڪي سڄو ڏينهن ويس وڳا پيئون پلڪين لاهين، مينديءَ رتا هٿ ڪيون پيئون ٿين ڪڏن... اڄ به سانوڻي ستن اڇو پيڪن ۾ پچتا ڪيلين... تيجريءَ ۽ چوٽ جا ورت رکيو پيئون انگاسيءَ تي وڃيو چند کي عرق ڏيئي چون— اير اير چندڙا... اهڙي جيت پيئي ياد اچيئي نه؟“

نندنِيءَ وري به ڪنڌ سان ناڪار ڪئي.

تڏهن چاچي ٿورو پڀوڙ ڏيئي اٿي کڙي ٿي. ويندي ويندي اشونيءَ جي آفيس وٽان لنگهي ته اندر گهڙي اشونيءَ کي اشاري سان چيئڻ، ”سپاڻي فرصت ڪڍي مون وٽ اچج.“

اشونيءَ سوال پري نظر ڪنڻين ته چاچيءَ چيو، ”بس لائين وساري ڇڏيو اٿيئي دادِيءَ کي؟“

بهڻي ڏينهن تي اشوني گهر مان آفيس وڃڻ لاءِ هونءَ کان ڪلاڪ اڳئي نڪتو. چاچيءَ هاءِ پاءَ ڪرڻ کان پوءِ سڌو ڳالهه جي ڳاتي تي لهي لٿي.

چيلڪين، ”اشوني توکي خبر آهي جيڪوبار ڄڻي ڄم کان ڦلڻ هوندو آهي ان کي اگر زوري ساڃي هت سان لکڻ سيڪاريو آهي ته هو موڳو ٿي پوندو آهي؟“ هوندو.“

”هوندو نه آهي، سڀني من وديا جي ڄاڻن جو رايو آهي ته جئن وڻ کي سڌا اڀرن، کي ڦهلاءَ پلڻي ويڪري جاءِ وڻن ٿين انساني سڀاڻي ڪجهه قدرتي نموني جا آهن.“

”ڇڏ ڇڏ اجايون ڳالهيون. قدرتي نموني ماڻهن کي ڇڏي ڏجي ته جهنگلي ٿي پون. ماڻهن ۾ هجي ضبطو، ماڻهن کي هلاڻو آهي ڪنهن ڍنگ سان، نه ته هي ملڪ ۾ راج ڪاروبار چالاءِ آهي.“

”اشوني اشوني تون ڳالهه کي ڇو نه ٿو سمجهين. راجنيتيءَ ۾ به جيڪي شاعر جيل ۾ بند ڪيا ويندا آهن اهي ڇپ ڪپي ڏيندا، پرڀئي جو ضبطو نه قبوليندا آهن... مونکي ته لڳي ٿو توکي ٻيو ڪو ويچار آهي من ۾.“
اشونيءَ بگڙندي چيو، ”اڙي سڀ دوست هنجي ساراه ڪن، ڇو انهن جو ڪير لڳي؟“

”او او اشوني.“ چاچيءَ ٻئي هت وڌي اشونيءَ کي پڪڙڻ چاهيو. کلي

چيلڪين، ”اشوني توکي ننڍيءَ تي حسد ٿو ٿئي؟“

”هان حسد ٿو ٿئي...؟ هن بيوقوف چريءَ چوڪريءَ سان مان ڪندس حسد؟... تنهنجو دماغ به الاجي ڪٿي ٿو وسي.“

”ڏس اشوني چوڪريون پاڻ پريون سهڻيون ۽ سمجهو ٿوريون آهن، چوڪرا

گهڻا آهن. ڪا ورلي چوڪري ننڍيءَ جهڙي ڏسندين. انڪري هرڪو وينو

انجي ساراه ڪندو. تو ۾ پل ان کان وڌيڪ ڪجهه هجي، پوءِ به شايد چوڪرو

هڃڻ جي ڪري تون ايترو مان نه پلڻي سگهين...“

”اڙي ڇڏ ڇڏ. ڇڱي ڊير پيئي ٿيندي وڃي هاڻي هلون.“
 چاچيءَ اشونيءَ کي چيو، ”هاڻي هٿ کول پهرين.“
 اشونيءَ به ٿي دفعا چوڪڻ کانپوءِ هٿ کولي وڌايو. چاچيءَ مٿس آگر سان
 لکيو. ”پيار.“
 ”يعني؟“ اشوني پڇيو.
 ”يعني تون نندنيءَ کي پيار ڪر، هنجي هرڪا ڳالهه توکي سک ڏيندي.“
 ”دادي، تون به نندنيءَ وانگر ٿي ڳالهائين، چي: توکي جيوت سان لڳاءُ ڪانهي.“
 چاچي اشونيءَ جي نراڙي چمي چيو، ”پٽ اندر ۾ جهاتي پاءُ ڏيئي جي هيٺيان
 اوندھ هوندي آهي، پر سورج ته ساروئي پرڪاش هوندو آهي، ڪوئي جي پٽ
 کي به روشن ڪندو آهي. تون ڏيئو ته پر پرڪاش آهين.“
 اشونيءَ جي من ۾ سڄو وقت پڦيءَ جا لفظ پئي هليا، ”سورج ته ساروئي
 پرڪاش هوندو آهي.“
 اڃانڪي اشونيءَ کي لڳو هيترا ڏينهن هو خبر ناهي ڇا ڇا سوچيندو رهيو
 آهي، دل تي هڪ پٿر جي بار کي محسوس ڪندو رهيو آهي. شام ٽنن
 ”سورج ته ساروئي پرڪاش هوندو آهي.“ لفظن جي جا پنهنجو پاڻ مالها پئي
 چيچندي رهي، تنهن سندس وجود کي هلڪو ڪري ڇڏيو.
 پڳڙن جي پڙي اشونيءَ جي هٿ ۾ ڏسي نندني ولڪڙن جيان مڙس طرف نهارڻ
 لڳي.
 ”هان وٺ ڪا نندني ڪيترا سال جو پڳڙا نه ڪاڏا آهن ته اڄ انهن مان سودا پيو
 اچي.“
 نندنيءَ به ٿي پڳڙا کڻي چيو، ”بربر.“
 رات جو سمهڻ مهل جڏهن اشوني ٽيبل ٽمپ ٺهاري، ڪتاب به هٿ ۾ کين

کنيو، تڏهن وري به نندني مڙس طرف ولڪڙن وانگر ڏسڻ لڳي.
اشونيءَ چيو، ”اڙي اسان پنهنجي روم جو در تڙبندئي نه کيو آهي، اتي در
تڙبند ڪر نندني.“

نندني جي مک تي وچ جي ريڪا جيان مرڪ ڊوڙي ويئي. پر اتي در بند
ڪرڻ بدران فقط تيوب لائيت وسائي ڇڏيائين.
تڏهن اشونيءَ چيو، ”ڪيڏو روشنيءَ جو دھو ٿو اچي ٻاهرئين ڪمري جو.“ ۽
اتي خودئي روم جو در بند ڪري آيو.
ڪجهه ڏينهن کانپوءِ جڏهن نندني ۽ اشوني ڪمار کلندا ڪڏندا پڦيءَ جي گهر
پهتا، تڏهن نندنيءَ چيو، ”الهي ڇو اسان چاچيءَ کي هيترا ڏينهن وساري ڇڏيو
هو.“

اشونيءَ چيو، ”نه پڦيءَ کي.“
نندنيءَ چيو، ”نه پاپي وڏي کي ۽ دادي وڏي کي.“
تڏهن چاچيءَ کلي چيو، ”پاپي ڇو، دادي ڇو، آهيان ته مان اهڙي رکي.“
نندنيءَ کلي چيو ”سڪيلڏي پاپي.“
گل ۾ چموٽو وجهي پاپيءَ چيو، ”ڇوڪري سڪيلڏي پڪڙي ته تون آهين،
پنهنجي چاچيءَ جي... ان ڪري منهنجي بد.“

”۽ مان؟“

اشونيءَ ”۽ مان“ اهڙي ڪلائيندڙ نموني چيو، جو نندني ۽ رکي دادي خوب
تھڪ ڏيئي کليون.
جڏهن ٽول ڊنگ ڪڙي بهئي ويڻ لڳا تڏهن رکيءَ شب ۾ پڇيو، ”اشوني پلا
آخر مسئلو ڪيئن حل ٿيو؟“
اشونيءَ نندنيءَ طرف ڏسندي چيو، ”همت ۾ جو لڪڻ ڏيئي وڃيئون مون کي.“

”لڪڻ؟“ نندني سوال جي نشاني بڻجي مڙس ڏي ۽ وري ڏاڍي رڪيءَ ڏي
 ڏسڻ لڳي. رڪي خوهه لڪڻ اکر تي وٺڙي تي ويهي هئي.
 ”هاڻي اها پرولي ڏاڍي توکي سلڻي پوندي.“ پر جواب ٻڌڻ بنگي ٻيئي ڪلندا
 ڪلندا نڪري ويا.
 رڪي ڪجهه وقت من ۾ پڇ گهر ڪندي رهي پر سارو وجود اڄ ڏاڍو پرسن
 هو.

جيئنداڻي مري ويو

ڪيتري به تڪڙ ڪندي، آفيس ۾ سويل پهچڻ مون لاءِ اڃان ته ناممڪن
 ٿي رهيو آهي. ان ڏينهن ته ناٽڪ لکي پورو ڪيو هوم سو خوشيءَ ۾ پئي
 سوچيم، اڄ ڪنهنجو به ڊپ ناهي ڪرڻوبس هڪئي ڏن سوار هئي ته ڪنهن
 طرح لٺج ٺٽيم ۾ وڃي جيئنداڻيءَ کي سندس آفيس ۾ هيءُ ناٽڪبنداڻي
 ايندس. هٿن کي به تي ڦوڪون ڏيئي گرم ڪري ورتم. جلدي جلدي ڦٽيل
 کولي پڙهڻ لڳس ته فون جي گهٽي وڃي. اڄ ڪلهه ياريءَ دوستيءَ جو هٿرو
 ايترو ته وڏي ويو آهي، جو جنڊئي اڙجي ويئي آهي. ”الاجي ڪهڙو آهين پتيا
 چوندي فون ڪنيم. ڪوئي گنگهي رهيو هو. چيم، ”پئي ڪير آهين؟ جيئنداڻي
 آهين؟“

ڏاڍو ڳورو آواز آيو، ”جيئنداڻي مري ويو.“

”هان، جيئنداڻي مري ويو؟“ منهنجي هٿ مان رسيور ترڪي ويو. رسيور کڻي
 وري پڇيم، ”ڪڏهن؟“

”اڄ صبح جو ائين بڻجي.“

منهنجون تبديليون ويئون جهڙو ويئون. پنج منٽ اڳ ۾ جيئنداڻيءَ سان ملاقات
 بهلت ويني سوچيم. واقعي ٻنڌي جي من ۾ هڪڙي، صاحب جي من ۾ ٻي
 ٿي نظر اچي. ليڪن ”نو آتما“ ڊرامي جو ڇا ٿيندو؟

من پڇيو، ”جيئنداڻيءَ جي مري وڃڻ جو توکي ڏک ڪونهي، رڳو ڊرامو نه ٿي
 سگهندو انجو ڏک اٿئي؟“

مون چيو، ”ها. مون جيڪا ڊرامي لکندي نو آتما جي شڪل پنهنجي سامهون
 رکي هئي سا ته جيئنداڻي جيئي هئي. هوئي منهنجي ڊرامي جي جان هو.“

سندس قداور آڪار، جڏهن عجيب رنگن جي روشنين وچ مان ظاهر ٿي چوي ها، ”ساڻيو هڪ آرسِيءَ تي پٿر لڳو ۽ آرسِي ٽڪر ٽڪر ٿي پيئي پر پوءِ ... آرسِيءَ جي هر ٽڪري ۾ نظر ٿو اچي، نو آتما جو عڪس. زماني وارن وشواس جي آرسِيءَ مٿان ناستڪتا جو پٿر هنيو آهي، مگر عجب ته ڏسو هرڪو ٽڪروبڻجي پيو آهي نو آتما جو عڪس. پڳوان جو عڪس. انيڪ پڳوان بڻجي پيا آهن هن جڳ اندر. انيڪ انسان، جن ملڪ جي سک دک لاءِ پاڻ کي جوبلدار کڻي نهرايو آهي... اسان سنڌين به...“

اوچتو پنيءَ تي ڪنهن ڏک هنيو. مڙي ڏسان سانولاڻي هو، ”اڙي دوست پنهنجو جيئنداڻي مري ويو.“

”نه ته.“

”هيئڙيءَ ته فون آيو.“

”دوستن کي خبر ڪيئي اٿئي.“

”منهنجو ته موڊئي خراب ٿي ويو آهي.“ مٿي تي هٿ رکي ويهي رهيس.

”اڙي يار هوڏانهن ”سمنان“ ناٽڪ لاءِ هال بڪ ڪرڻ ويا هوندا ۽ جيئنداڻيءَ کانسواءِ ڀلا مکيه رول ڪير ڪندو؟“

”پنهنجي نئين ڊرامي ”نو آتما“ ۾ به ته جيئنداڻيءَ جوئي مکيه رول رکيو هوم...“

سانولاڻي هتو ڪٿو زنده دل رفيق آهي اسانجو. ڊرامي لاءِ پرميشن وٺڻ، هال ۾ انتظام رکڻ وغيره جهڙا ڪم اسين کيس سونپيندا آهيون. ڪيترن وقتن تي اسانجي پٿريڪٽر سندس ساراهه ۾ لڳين به چيو هوندو ته، ”سانولاڻيءَ کان سواءِ جيڪر هي ناٽڪ ايترو جلد پيش ڪري ٿو نه سگهون ها.“ مگر اڄ سڀني کي خبر پئجي ويندي ته جيئنداڻيءَ کان سواءِ ڊراموئي اسٽيج تي اچي

نه سگهندو...

”چڏ يار تون به زالن وانگر ٿو ڳوڙها ڳاڙين. مان ڏس ڪيئن چپ ويٺو آهيان. نه ته مون لاءِ ته جيئنداڻي يار، دوست، سچو صلاحڪار، خبر ناهي ڇا ڇا هو... اڃان تيون ڏينهن به گڏ هئاسين..“

”سانولاڻي ڇو، هو ڪنهنجو يار نه هو؟ پوءِ به اسان کان وڌيڪ اڄ اسانجي قوم ڪجهه وڃايو آهي، جڏهن سنڌين جي ڏک سورن جو اظهار ڪندو هو، تڏهن ايڏي جنبي سان ڳالهائيندو هو جڻ ساري قوم منجهس سملڪي پيئي آهي..“ منهنجو من پر جي آيو.

سانولاڻيءَ هٿ کان چڪي چيو، ٿيس يار روح هو روح. سڀني انسانن سان لکين مليو پيو هو، جڻ ڪا وڃ ۾ پتئي ڪين هئي. ڀارت ۾ نئين سماج اڏڻ لاءِ اهڙن جيو ڪپن... ليڪن دوست هتي ويهي رهڻ مان ڪجهه نه ورنڊو. هل سندس زال کان ته پڇون آخر ٿيو ڇا جيئنداڻيءَ کي؟

مان ڊگهو ساھ ڪڍي اٿي کڙو ٿيس. سانولاڻيءَ نيڪئي چئي رهيو هو. پنهنجي لباس کان موڪل وٺي ٻين دوستن کي فون تي خبر ڪيم. اڳيئي ناٿڪن پيش ڪرڻ سبب گهڻيون موڪلون ڪلي چڪو هوس، سو ڏاڍيءَ ريتھ پيڙھ کانپوءِ مس موڪل ملي.

سانولاڻيءَ چيو، ”منهنجو دوست هيراننداڻي ڪار ڪڍي ٿو اچي، گڏجي ٿا هلون.“

مون چيو، ”پوءِ ته اوشا کي به فون ڪري گهرائي وٺون. جيئنداڻيءَ جي ڊرامن ۾ هن جو به ساھ آهي.“

سانولاڻيءَ چيو، ”ليڪن اتيئي رڳو، فون تي نه ٻٽڪجانس ته جيئنداڻي گذاري ويو، آفيس ۾ ئي روح راڙو شروع ڪري ڇڏيندي.“

”مون کي به خبر آهي ته اسانجي هن سهڻيءَ ڪلاڪار جو روعڻ سندس ڳنڍ
 ٻڌو مهمان آهي. ليڪن ڪنهن ڳالهه کانسواءِ موڪل ڪيئن ملندس؟
 پر عجب ته فون تي چيڪڻ، ”اجها ٿي اڃان؟ چڱي ڄمت آهي هنن سهڻين
 چوڪرين جي آفيسرن تي.“
 ”هاڻي مسئلو آهي، هن چوڪريءَ کي جيئنداڻيءَ جي موت جي خبر ڪيئن
 ٻڌڻڪجي. جي هتي آفيس ۾ اچي روعڻ ۾ چٽڪي ته سڄي آفيس جو پين ٻڌڻون
 اسٽرٽڪ چالو ٿي ويندو.“
 سانولاڻيءَ چيو، ”ليڪن کيس ٻاهر ٻڌڻڪي سگهجي ٿو.“
 مون چيو، ”ٻاهر ته پاڻ وڌيڪ مشڪلات درپيش ايندي جو کيس روعڻو
 ڏسي، اويا سوايا ماڻهو الهي ڪهڙا انومان ڪيندا.“
 ”ته پلا ٻڌڻڪينداسين اهڙو فون چو ڪيئ هچاريءَ کي“
 ٻڌ سانولاڻي، رڳو چوندا سونس ته جيئنداڻي سيريس آهي. ”هن نهراءَ تي
 شريمان سانولاڻيءَ جي ڪلبي ڌر وارو نمونو ته ٿمجي ويو، پر انتظار جي
 پڪيءَ اسانجي ماڻڪين ۾ هر پل پئي ستڪا هنيان.
 ڪنهن طرح سڀيئي گڏجي هيراننداڻيءَ جي موٽر ۾ چڙهي وڃي جيئنداڻيءَ
 جي گهر پهتاسين. رستي ۾ هيراننداڻيءَ جي سوالن کي اشارن ۾ ئي گهڻي
 چڙيوسين. اسان ٻنهي مان به ڪنهن اکر نه پئي ڳالهايو. ورلي ناڪو
 لتاڙيوسين ته اوشا جي بي صبريءَ سندس اکين کي آلو ڪرڻ به شروع
 ڪري چڙيو. جيئنداڻيءَ جي دروازي جي گهٽي وڃايم. سندس شريمتيءَ اچي
 در کوليو. اڪثر ته سندس نظر اسان مٿان ڪرندي آهي ته قهر بڻجي، ڇو ته
 جيئنداڻيءَ کي رات جو دير ٿيڻ ڊرامن ۾ ترسلڻ لاءِ شريمتيءَ جي نظر ۾
 اسين ئي جولددار هئاسين. انهيءَ ڪري اسان کي به ذرا شريمتيءَ تي چڙ

هوندي آهي. پر اڄ.... اڄ ته اسان جي اکين ۾ هن ملڪي لاءِ همدرديءَ جو درياءُ پلٽيو هو.

بس مون ته کيس جيئنداڻيءَ جي ڪاميلبيءَ لاءِ راتين جو سک وڃيڻدڙ، ٿڌي روڻي کڻيڻدڙ، اوسيٽڙا ڪيندڙ، خبر ناهي ڪيترين صفتن واري ديويءَ جو لقب ڏيئي ڇڏيو.

اوشا ته يڪدم سندس گلي ۾ پٺاهن وجهي، ”ڪٿي سمهيل آهي جيئنداڻي“ چوندي کيس اسان کان پري چڪي ويئي.

اسين دوست سڀ ولڙا ٿي وياسين ڇو ته سامهون ڪمري ۾ ڊريسنگ ٽيبل اڳيان ويٺو ٿلهي توال سان مٿو اڳهي رهيو هو جيئنداڻي...

”اڙي تون جيئنداڻي؟“ اسان تنهي کان رڙ نڪري وئي. ٻيءَ ڪنڀيءَ مون

غصي ۾ اڀرڪي چيو، ”ته فون ڪنهن ڪيو هو اڄ؟“

”مونءِ ته ڪيو هو... پلا پنڌهن ڏينهن به ڪوئي جيئري دوست کي وساري

سگهندو آهي؟ تڏهن چيم مري ويو جيئنداڻي. ڇو خار نه لڳندا؟“

”اڙي پلڪي تن ڪلاڪن جو ناٽڪ لکيو اٿر. ”نئين آتما“ چيم سرپرلڪيز ڏيندو

سان؟ ليڪن تهڪڙن وچ ۾ ٻڌي ڪير.

پورو اپريل فول بيوقوف ڪڙو هوس.

کيڙيل ڌرتي

لئين ته مونکي مسٽر عيدناڻي جي آفيس ۾ لٿي ڇهه مهنا گذري چڪا هئا، پر لباس کي منهنجي ڊرافٽنگ جو ايڏو قدر ٿيندو، سو ته مون ڪڏهن سڀني ۾ به نه سوچيو هو. انيتا اسانجي استغنونو ٽڪيپست موڪل تي ويئي هئي انڪري

هاڻي مونڪيءَ جي سڀ خطباس وٽان ڊڪٽيشن وٺي، اچي ٽنگيپ ڪرڻا هئا. باس چيو، ”جهڙا تنهنجا اکر آهن تهڙي ڪرين ٿي موتين جهڙي ٽنگيپ ۽...“
 مونڪيءَ چوڻيءَ کان وٺي پيرن ٽنگين نهارِي، مرڪي چيڱين، ”تون خواهه هڪڙو موتي آهين.“

”انڪل...“ مونڪان نڪري ويو ۽ ڪلندي ڪلندي هلي آيس. منهنجو اهو نيم آهي ته آفيس کان موتي پاڙو کڻي، پاڻي پي، يڪدم پاسي واريءَ سروج وٽ هلي ويندي آهيان. سندس گهوت رات جو دير سان موٽندو آهي انڪري سروج شام جي وقت منهنجي ڪمپنيءَ لاءِ ڏاڍي راهه نهاريندي آهي. جڏهن باس جي ”موتي“ چوڻ واري ڳالهه ٻٽڪي مانس، ته ڳل تي ٽپڪي هڻي ٿي چوي، ”سنيالجانءِ، ڪنهن ڏينهن انهيءَ باس لاءِ دل ۾ پيار نه جاڳي پويءِ؟“
 مون چيو، ”حد ٿي ويئي سرجو. ڪا انٽريامنٽ آهين؟ يا اڳڪٿي ٻٽڪڻ جو هنر پيئي سڪين؟ ليڪن تون بلڪل غلط آهين. دنيا ۾ جوان چوڪرن جي ڇا پرڻه ٿي ويئي آهي؟ جو مان جنهن کي ”انڪل“ سڏيان، تنهن کي پيار ڪرڻ لڳنديس؟“

منهن تي روسامو ڪٿي مان هلي آيس. پرڀئي ڏينهن به منهنجا پير پنهنجو پاڻ سروج جي گهر گهلي ويا. هوءَ اچي منهنجي پير ۾ ويٺي. کاڌيءَ کان پاڻ طرف منهنجو منهن ڪري چيڱين، ”تون ڪالهه مون سان رسي وئينءَ نه؟“ منهنجي منهن تي اوچتو مرڪ مڙي لڳي.

سرجوءَ پاڪي پئي چيو، ”مون ته فقط چرچو ڪيو. مونڪي ڇا ايتري به خبر ناهي ته تون ڪيڏي پڪي سڀاءَ واري آهين؟ ٻٽڪين نه هجي ها ته مان ڪاليج ۾ ڊيري ٿي پيس پر تون هزارين نظرن کي لتاڙي پاڪ پوتر نڪري لڳينءَ، سو ڪيئن ٿي ها...“

منهنجو من ته سروج کي نئين واردات پٽلڪڻ لاءِ پئي تڙڦيو سو تهڪ ڏيئي
چيم، ”سرجو، مزي جي ڳالهه ٿي اڄ؟“ سرجو اکين ۽ مک تي مرڪ آڻي پڇيو،
”ڇا ٿيو؟“

مون چيو، ”منهنجي بي ڪام جي فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ٿيڻ جي خبر پئجي
ويئي آفيس وارن کي. ڏنم، منهنجي ميز تي رجني گندا جي گلن جو گلدستو
رکيو آهي. هڪ چٽ پن سان لڳايل هئي، ان تي لکيل هو. ”واڏايون“ مان
يڪدم سمجهي ويس ته هي ڪم ڪنهن جو هوندو. شڪرانا مڃڻ لاءِ يڪدم
باس جي روم ۾ هلي ويس. باس مونڏي پئي نهاريندو رهيو. سمجهه ۾ رهي نه
پئي آيو ته ڪهڙي ٻوليءَ ۾ شڪرانا مڃان. منهنجي رهي جي ڪنڊ گهڙيءَ
گهڙيءَ ڏندن وچ ۾ ڦاسي ٿي ويئي، نيٺ همت ڪئي ڪري چيم، ”انڪل
شڪرانا“ ۽ ڪلندي ڪلندي اچي پنهنجي ميز وٽ وينيس. آفيس جلبا ڪلارڪ
به مڙي آيا. گلدستي کي ڏسي خوب مسخريون ڪندا رهيا ۽ هڪ ٺوڙهو جنهن
لاءِ چوندي آهيان ته آواز ڏاڍو سنو اٿس، اهو دريءَ پاسي منهن ڪري ڳڪڻ
ويهي رهيو:

”انهي ديم ڪر جي رهي هين سڀي...“

پياري سرجو، چلبڏايانءِ مونکي ته ايتري خوشي پئي ٿي جو اصل مري وڃان
جيڪر، ايتري ۾ باس ٻاهر نڪري آيو. آفيس جي ڪلارڪن گڏجي گلدستو
مٿي کڻي چيو، ”باس ٿري چيغرس فار نرملا، هپ هپ هري.“
باس چيو، ”سڀاڻي نرملا جي عزت ۾ ”اوبيرا“ شيريتان هوٽل“ ۾ پارٽي.“
”اڙي سرجو،“ مون سروج جا ڳل پٽي چيو، ”ان مهل منهنجي ته ڪنن جون
پاڙيون پئي ڳاڙهيون ٿي ويئون.“
سروج چڪي کڻي مونکي پاڪر پاتو.

گهر ۾ اچي مميءَ کي ٻڌايم ته سڀاڻي منهنجي لباس منهنجي عزت ۾ سڄيءَ آفيس کي وڌيءَ هوٽل ۾ پارٽي ڏني آهي. مميءَ چيو، ”چو اسان کي اچڻ لاءِ نه چيو اٿس.“

رات جو ٻڌي کي چيائين، ”ڏسو نرملا جي لباس جا ڪم، سڄيءَ آفيس کي پارٽي ڏني اٿس باقي اسان ماءُ پيءُ وينا سين رڦ تي.“

ٻڌيءَ چيو، ”چڱو جو نه چيائين، نه ته تنهنجو رينگت هلي ها سنا ڪپڙا ڪونهن، ڇمپل ڪونهي..“

من ۾ سوچيم: هاڻي ايندڙ پگهار مان ماءُ لاءِ پهرين سنا ڪپڙا خريد ڪنديس. سنا ڪپڙا نه هجڻ ڪري ئي ته هيل سوڌو مٿن مڪڻن وٽ، شادين مرادين تي به نه ويندا آهيون. اڌارو وٺي پڪڻ وري ٻڌيءَ کي وڻي ڪونه.

اوبيراءِ شيريتان ۾ پارٽي ڏيئي لباس ڄڻ منهنجي شخصيت کي چار چنڊ لڳائي ڇڏيا، ڪيترائي قوتله نڪتا. مون کي گهر ايندي لکين پئي محسوس ٿيو ڄڻ مان هڪ ننڍڙو ٻوٽو هئس جيڪو طوفان ۾ پاڙن کان اڪڙجي پيو آهي ۽ مٿي مٿي اڏامندو پيو وڃي ۽ وڃي تارن جي وچ ۾ هڪ تارو ٻڻجي بيهي رهيو آهي.

ان ڏينهن دير سان موٽڻ جي ڪري سروج وٽ به ڪانه ويس. مميءَ ٻڌيءَ کي ڳالهين پٽڪڻ جي عادت ڪانهي ۽ خاص ڪري جڏهن مميءَ جو ارمان پورو ٿي نه ٿيو هو ته مان ڪيئن ٿي پنهنجي ڪپڙن، شڪل وغيره جي ساراهه جا قول کيس ڏيکاري سگهيس. منڊي ٻوٽو، پرس، مون سڀ پسند ڪري وڃي هن پارٽيءَ لاءِ خريد ڪيا هئا.

رات جو مميءَ سمجهو مون کي ننڊ هوندي. ٻڌيءَ کي چيائين، ”اڄ چوڪريءَ کي پارٽي ڪڍي موٽندو ڏٺو؟“

”ها پيٽسان، چوڪريءَ قد چڱو کڻي ورتو آهي. وري ٺاهوڪي به چڱي ٿي پيئي آهي...“

”ته هاڻي ڪجهه ڪرڻ کپي ٻڌو نه اٿو مرد ويري ننڍڙي، زال ويري سونهن“ مميءَ چيو. پر ٻڌي جواب ڪونه ڏنو.

جواب ڏنو منهنجي من... شادي معنيٰ خرچ ۽ خرچ هجي ها ته ٻڌي مونکي نوڪري ڇو ڪرڻ ٿئي ها... سروج وٽ فقط هڪ ڏينهن گساڻو هوم تڙبي ڏينهن تي چوڻ لڳي، ”تون ته هاڻي عيد جو چند تي پيئي آهين.“ مون کلي چيو، ”چند سمجهي آسمان ۾ ڳوليندينءَ تبه توکان پينديس ڪانه ٻڌايانءِ ته ڇو؟ ته مان آهان هوان... هوا جو اهڙو جهوتو جيڪو آواز جي لهرن کان به تڪڙو پيو ڊڪي ڊڪي...“

سروج کلي چيو، ”ڇو پلاباس هاڻي تولا دنيا جي سير جي تڪيٽ گهرائي آهي ڇا؟“

”نه سرجو، عجيب ڳالهه تڙبي. مونکي پنهنجي ڪيبن ۾ گهرائي وهاري ڇڏين. مون پنو ۽ پين تيار رکيو ته ڪجهه لکائيندو سمجهي ڏانهنس نهاريم، ته ٿو چوي: اڄ ڪجهه ڪونه لکائڻو آهي بس تون چپ چاپ منهنجي سامهون ويهي ره. مونکي ڪل پئي لڳي. پنهنجو خانو کولي سو سو جا نوٽ ڪڍي ڇيڪين: هاڻي تون آهين بي ڪام پڙهيل استئو. پگهار پنج سو وڌيڪ.“

پس وٺي ”تمنڪيو“ چئي پڇي ٿي آيس تڙبانهن کان جهلي ڇيڪين، ”۽ هي وٺ وٺي سينت جي شيشي“ اها گلابي رومال ۾ ويڙهيل هئي. ڇيڪين. ”هي اٿئي منهنجي پاران انعام؟“

مون شيشي وٺي چيو، ”تمنڪيو“ ۽ ٻاهر هلي ويس. پر شام جو جڏهن سڀيئي

جڻا آفيس مان هلي ويا، رڳو مان ۽ ٻيون به چوڪريون بس ٻاهر نڪرڻ واريون هيونسين، ته مونکي بهاس سڏ ڪيو.

مان ٻنهي چوڪرين کي ترسڻ لاءِ چئي بهاس وٺ ويس. چيڪين، ”الاجي چو اچي من ۾ پيو ته ويڻ کان اڳ، هن بهالڪيءَ جو منهن هڪ ڀيرو وري به ڏسان.. بس تون وڃ پلي..“

”سروچ اهڙي ڪل پيئي اچي ان مهل کان وٺي، جو چلڻاڻيءَ؟“

سروچ چيو، ”چو سندس زال ڪانه اچي ڇا آفيس ۾؟“

مون چيو، ”ايندي ته آهي، پر مون سان رڳو ڪلندي آهي. ڳالهائيندي ڪانهي.“

هن چيو، ”تون ڳالهائڻ ڄانس. ها تون پاڻي وڃي ڳالهائڻ ڄانس.“

عجب جي ڳالهه اها ٿي جو ٻئي ڏينهن تي مسز عيدناڻي پنهنجن ٻن ٻارن سوڌي لڳي ته پاڻي اچي ڳالهائين. چيڪين، ”توهان سڀني جا هي فوٽا صفا ٿي آيا آهن، اڀيراءِ ۾ ڪڍيا هئا تون نه.“

”او“ چئي مان فوٽا وٺي ڏسڻ لڳيس. مونکي الاجي چو لڳين پئي لڳو ته شريمتي بس مونڏي ئي ڏسي رهي آهي. ان ڪري اک کڻڻ کان سواءِ سڀ فوٽا ڏسي ورتي. پوءِ چيو مانس. ”مان هي اڄ ڪٿي وڃان؟ پنهنجي پيءُ کي ڏيکاري سڀاڻي ڪٿي ايندس.“

هن فوٽا ته ڏٺا، پر مٿان چيڪين، ”راوڻ.“

مون چيو: ”ڇا؟“

هن چيو، ”ڪجهه نه“ ۽ منهن سڄڻي هلي ويئي.

مون ”راوڻ“ لفظ واري ڳالهه اچي سروچ کي ٻڌائي. سروچ فوٽا ڏسي چيو، ”هي ڏسين ٿي هر فوٽي ۾ بهاس توهان لڳي لڳي اچي بيٺو آهي.“

مون چيو، ”پوءِ ڇا ان ۾ هو راوڻ ڪيئن ٿي پيو. وڏي ڳالهه مون ته سندس

سامهونءَ جي انڪل ڪري پئي سڏيو مانس..

ليڪن هڪ ڏينهن پوءِ هڪٻيو عجيب واقعو ٿيو. باس مونکي ڪٿن ۾ گهرائي چيو، ”مان توکي سامهون ويهي رهڻ لاءِ ٿو چوان، تون ضرور عجب ڪٿيندين. پر تون شايد ان ڳالهه کي سمجهي نٿي سگهين. ڪوئي ڪنهن کي اچانڪ ئي وڻي ويندو آهي. ڇو وڻي ويندو آهي؟ ڪوئي ڪارڻ نه هوندو آهي. هو کيس پيار ڪرڻ چاهيندو آهي، ڪوئي ڪارڻ نه هوندو آهي. ڪڏهن کيس بانهن ۾ مٿي ڪٽڻ جي تمنا سندس سيني ۾ پڙڪي اٿندي آهي.“

مون کي چيو، ”پر انڪل توهين هيڏا وڏا، توهانجي شريمتي..“ اڌ ۾ ڪٿي چيڪين، ”شريمتي... اوهه شريمتيءَ سان مونکي ڪڏهن هڪ ڪن لاءِ پيار نه ٿيو آهي. نرملا تون اعتبار ڪندين، هڪ ڪن لاءِ هوءَ مونکي اهڙي ڪانه لڳي آهي، جنهن کي چڪي چاتيءَ لڳي چمي سگهجي.“

مان باس جون هي سڀ ڳالهيون ٻڌي منءَ جي من کي رهي هئس.

آخر جڻيءَ جي اٿڻ لڳيس، تن باس مونکي بانهن کان پڪڙي زوريءَ ويهاري چيو، ”ويهه هاڻي پڇين ڪيڏانهن ٿي.“

دل ۾ چيم، هڪ پڙهيل ڳڙهيل چوڪريءَ جي پڇڻ جون واهون ڪوئي نٿي بند ڪري سگهندو آهي ڇا؟

ليڪن سندس هٿ منهنجي بانهن تي اهڙو زور سان لڳو هو جو مونکي لڳو منهنجي ڳلن ۾ خون جو دورو تيز ٿي ويو آهي.

باس ڪنڌ هيٺ ڪري چيو، ”رات ڏينهن بس تون ئي تون اکين اڳيان پيئي ڦرين. خبر ناهي ڇو توکي سامهون وهاري ڏسندو رهڻ جو جنبو ڍاڻي ڇو ڪين ٿو...“

”انڪل، مميءَ سان اڄ شاديءَ تي ويڻو آهي. مان وڃان پلي.“

بهاس ڪند مٿي ڪنيو... ڏاڍو ڏکويل... ڏکي شخص پئي لڳو. من چيو، ”ڪاش
 ههڙي قرب واري شخص کي زال سٺي ملي ها..“
 رت جو دورو فقط ڳلن ڀرڻي نه، پر ساري بند ڀر اهڙو تيز ٿي ويو هو جو
 لڳو پئي منهنجا پير زمين تي لڳن ڀري ڪين ٿا... ڪٿي مان افسوس ته ڪين ٿي
 پيئي آهيان. اهڙا خوش خيال ڪندي اچي سروج جي گود ڀر پيس.
 سروج سان جڏهن سڄي ڳالهه ڪيم، تڏهن سروج چيو، حق تي سندس زال
 چيو هو ”راوڻ.“
 ”پر هو راوڻ آهي ڪونه... هنجي زال کي هن ڪڏهن پيار ڪيو ٿي ڪونهي؟“
 مون چيو.
 سروج چيڙڪڻ جي نوع ڀر چيو، ”ها ها زال کي ڪڏهن پيار ڪيو ٿي ڪين
 اٿئين، رڳو ٻه ڀار ته پيدا ڪيا اٿئين. اڙي چري، انهيءَ راوڻ تي قياس آئي
 ڪٿي ويچاريءَ ٻن ٻارن جي ماءُ جو گهر نه اجاڙي ڇڏين؟“
 ”چه...“ مان ان ڏينهن سروج سان رسي پيس. گهر اچي ٿڌي پاڻيءَ سان
 سنان ڪري، ممي پٺيءَ سان شاديءَ تي ويٺو لاءِ تيار ٿيڻ لڳيس.
 پٺيءَ چيو، ”هاڻي ته ڏيئي ٿي ڪمڪيس ته ماڻهين خوب سهڻا وڳا وٺي نڪي
 آهي؟“
 واقعي مميءَ به جيڪا نئين ساڙهي پاتي هئي، ان سان بلڪل ڏه سال ننڍي
 پئي لڳي.
 اوچتو بهاس اچي اسان جي گهر پهتو. اسين سڀ حيران ٿي وياسين. سڳند جو
 هڪ سمنڊ وهڻ لڳو ساري گهر ڀر.
 ”انڪل...“
 ”ها، نمو... هيءَ“ انڪل منهنجي مٿي تي هٿ رکيو.

”ممي.“

مميءَ مونجھاري ۾ ڪرسيءَ بدران استول کڻي ڏنوباس کي وهڻ لاءِ.
مون استول سيري، ڪرسي کڻي رکي... مميءَ پل محسوس ڪئي ته سندس
شڪل لهي ويئي.

باس چيو، ”سچ پچ هيءَ تنهنجي ممي آهي؟“

”ها.“ مون ڪنڌ ڏوڻ سان چيو.

”ڄڻ نورجهان جي هٿ تان ڪبو تر اڏامي ويو آهي.“ باس چيو.

اسين ٻنهي ماءُ ڌيءَ تھڪ ڏيئي کلي پيئوسين.

ٻنهي ڪمري مان پٺڊي آيو. پتي جون تاڪيون سندس هٿ ۾ رهي هيون...

مون چيو، ”پٺڊي منهنجو باس مسٽر عيدناڻي.“

”او، پٺڊيءَ ساڻس هٿ ملايو، ”عيدون ئي عيدون آهن توهان جي نصيب ۾

ته، نرملا ڳالهه ڪندي آهي ته توهين اجل بدران چون به ڪولڻ وارا آهيو.“

”اگر ٽيئي بلڪل صحيح ڳالهه چئي اٿس. انهيءَ ڪري ئي ته توهان وٽ اچڻ

جي تڪليف وڌي پيئي آهي مونکي.“

پٺڊي ۽ مان وٽڙا ٿي باس جي منهن ۾ نهارڻ لڳاسين.

”ڳالهه چاهي ته هيٺئر اڃا نرملا جي ڪنهن ساهيڙيءَ جو فون آيو ته وڌيڪ

پگهار تي هوءَ کيس پنهنجي آفيس ۾ نوڪري ڏياري سگهي ٿي. ليڪن

توهان جي ڪڪيءَ جو ڪم اسانکي ايترو پسند آهي جو اسانجي آفيس کي

کيس ڇڏڻ واري ئي ناهي. وڌيڪ پگهار به يڪدم ڏنو ويندو.“

”آها.“ مون اندر ۾ هڪ وڏو تھڪ ڏنو. ممي پٺڊي باس جي خاطر ڌاري ڪرڻ

لڳا. هن ٻنهي جي نظر بچائي مونکي چيو، ”سڀاڻي سويلئي اچج. وقت

ڪيئن ٿو گذري توبنا، سا فقط مونکي ئي خبر آهي.“

پنهنجي گهر ۾ بيلي به شير سوباس سان هلڪي چيڙ ڪيم، ”اڪ پل جئسا
اڪ يگبیتا“

”عئس ات، عئس ات“ وڏو تهڪ ڏنوباس.

بُڊيءَ پڇيو، ”ڪهڙي ڳالهه آهي؟“

باس پاڻ کي ڪاليجي ڪڪو سمجهڻ لڳو. جو ڪلي چيڪين، ”اها اسانجي
پرئيويت ڪوڊ ورڊبات چيت آهي؟“

وڃڻ مهل ڏنرباس جي نگاهه منهنجي مميءَ تي اٽڪي پيئي، مون چيو،
”انڪل باءِ.“

باس اٿيو ۽ سگريٽ وات ۾ جهلي بُڊيءَ کي چيڪين، ”وسڪي بسڪي
پيئندا هجو ته حاضر آهي... ڪار ۾...“

بُڊيءَ چيو، ”نه مهرباني، اسين هينئر ڪنهن ملڪت جي شاديءَ تي وڃي رهيا
آهيون...“

”هو هو هو... ٻاس جي ڪل ۾ هينئر انساني ڪل نه ٿي نظر لڳي. ٻاس هليو
ويو. بُڊي ڪپڙا بدلي اسان سان گڏ هليو.“

شاديءَ تي ذرا دير سان پهتاسين. هال ۾ گهڙنديئي هڪ رمارڪبڊم ”چنڊ
تارو.“

مميءَ کي ٿورو اڳ ٻاس نورجهان سڏيو هو ۽ هتي به هو چنڊ جي اهميت
رکي ٿي. تڏهن ممي منهنجيءَ عمر ۾ ته خبر ناهي ڪيتري خوبصورت
هوندي. هن ڳالهه طرف ته منهنجو ڪڏهن ڏيانءِ نه ويو هو.

مگر هي ڇا هو. شاديءَ جي پُٺڊال ۾ جتان به لنگهيس ٿي اتي چڻ هر نظر ۾
ڏيائون ٻري ٿي پيئون. پهرين سمجهيم اهو شايد منهنجو وهم آهي. ليڪن
ڏنر ته هڪ ملڪئين واري ملڪي مميءَ کي پرڻي وٺي ويئي.

ممي جڏهن واپس منهنجي ۽ ٻڌي جي ويجهو لڳي تڏهن سندس منهن پئي
 ٻهڪيو. ٻڌيءَ کي چوڻ لڳي، ”هيءَ ملڪڻين واري چوي ٿي هو چوڪرو
 جيڪو اسٽيج وٽ گهٽ ڪنوار جي ويجهو ويٺو آهي، اهو ولعت کان آيو
 آهي، ڪروڙپتي آهي، پندرهن ڏينهن اندر شادي ڪري واپس وڃڻ ٿو چاهي.“
 ”اخبار ۾ نٿو اشتهار ٿئي؟“ ٻڌيءَ چيو.

مميءَ ڏاڍي فلڪ سان چيو، ”هنڪي ڪي سنڌي چوڪري ۽ اسانجي نرملا لاءِ
 ويچار اٿس.“

”ولائي بادي ڳالهون پيئي ڪري اها ملڪڻين واري، ڪروڙپتي وٺندوبه لڪ
 ڪين نه، وڏي ڳالهه آهي خوبه تمام سهڻو...“

هيءَ گفتگوبلڪل منهنجي ٻڌڻ لاءِ ٿي رهي هئي.

مون اڪيون کڻي انهيءَ چوڪري طرف نهاريو. هو شايد مون طرف ڏسي
 رهيو هو. ليڪن مونکي نهاريندو ڏسي، هن سونهن جي پندار هڪ کن لاءِ نظر
 جهڪائي ڇڏي ۽ جڏهن وري سڌو مون طرف ڏسي ناهي رهيو هو. تڏهن
 منهنجي دل جي ڌڙڪن تيز ٿي ويئي. دل ۾ چيم: ڏسجي ته پرش پاڻ ناريءَ
 جي پيٽ ۾ وڌيڪ سهڻو آهي.

”ملڪڻين واري چوي ٿي هن دولتائي چوڪري کي توهانجي نرملا سني ٿي
 لڳي...“ مميءَ چيو ٻڌيءَ کي، پر شايد منهنجي ٻڌڻ لاءِ. مونکي لڳو ڌڙام
 ڪري هڪ ناچڻي ڪنهن وڏي شاهي نغاري مٿان لهي پئي آهي... پنهنجن
 جهانجهر پاتل پيرن سان ٽهي ٽهي ڪندي نغاري مٿان نچي رهي آهي. نغاري
 جي چوگرد پڪڙيل هئي اٿاهه ڌرتي... ڪيڙيل هئي ساري ڌرتي... سج مٿي بيٺو
 ڌرتيءَ جي ڪيڙيل ورن وڪڙن ۾ پنهنجين ڪرڻن جي ڌارلڪن سان ڪجهه
 سونجهي رهيو هو.

ملڪئين واريءَ وري سرڻ جيان لامارو ڏنو. هن پيري ممي ۽ ٻڌي ٻنهي کي پاسيرو وٺي ويئي. هلڪي مرڪ منهنجي چين تي هئي ۽ مسٽر دولتاڻي لئيسڪريم جي پليٽ کڻي اچي مون کي آڇي.

”مون هاڻي ئي لئيسڪريم کاڌي آهي.“ مون چيو.

”ته هيءَ به کڻي پوندو..“

کلي چيم، ”زبردستي..“

”ته خوبصورتِيءَ جي خلڪن وٽ التجا قبول پوي ٿي.“

مون لئيسڪريم جي پليٽ هٿ ۾ ورتي. سندس لفظ لفظ منهنجي ڪنن ۾ ور ور ڪري وڃڻ لڳو. سولن سنڌي اکرن ۾ هن منهنجي آتما کي هن سرير کان جدا ڪري آڪاس تي بيهارڻ چڏيو هو. هو کلندڙ اکين سان هڪ چيندڙ نهار مونڏي اچي وري پنهنجي جڳهه تي هليو ويو.

ممي، ٻڌي هاڻي منهنجي ڀر ۾ هئا... چيندڙ نهار جا منهنجي من جي ڌرتيءَ کي کيڙي ويئي هئي، سا اڄ به منهنجن اکين ۾ اٽڪيل هئي... ناچڻي پنهنجي ڍول مٿان مينڊيءَ رتا پير هڻي هڻي خوب زور سان نچي رهي هئي. سج جي ڪرڻن ۾ مومل جي ڪاڪ محل جي ڳاڙهاڻ شامل ٿيڻ لڳي... لڪين پئي لڳو مٿي مٿان آسمان غڪب ٿي ويو هو ۽ پيرن هيٺان زمين گم هئي. شايد هوا جي لهرن تي سازن مان نڪرندڙ سنگيت جي ڌنن تي تري رهي هيس مان...

مميءَ پڇيو، ”نمو توکي چڱو ٿو لڳي هي دولتاڻي چوڪرو؟“

مون يڪدم ڪنڌ سان ”ها“ ڪئي.

ٻڌي ڏي نهاريم، سندس رڳون تاڻجي ويئون هيون.

مميءَ چيو، ”ملڪئين واريءَ کي ها کڻي چئون.“

”دل ته جهل. ڪني مڃي ڪانهي اسانجي ڌيءَ جو دولتائيءَ کي ڏيندينءَ،
 دولتائيءَ به ڪا آڪهه آهي؟“

”آڪهين وارن کي ته ڏيتي ليتيءَ جي مار لڳي پيئي آهي.“ مميءَ سرگوشي
 ڪئي.

”ڪونه ڪو پاڻي هني هن هيري جو ملهه سڃاڻندو.“

”توهين اسانجي سنڌي بوڪڙو گهوت— ملڪن کي سڃاڻو ڪونه، تڏهن ٿا چئو:
 ”بس ڪر هاڻي، اڃا اڃا پگهار وڌيو اٿس... پهرين ٿوري دولت ته گهر ۾ آڻي،
 اهڙا دولتائي گهڻي پيا ملندا...“

منهنجو پيءُ، گهر ۾ پيءُءَ کان وڌيڪ باس ٿي رهيو آهي. سوباس جو
 فيصلو هو... سر چشم.

ناچڻي، ڍول تان لهي ويئي، سج غروب ٿي ويو، ڪيڙيل ڌرتي سوڪ ۾ فتل
 زمين جيان اسٽيل رهجي ويئي.

سڀني کان موڪلائي شادي هال کان ٻاهر نڪري آياسين.
 مان چپ چاپ اونڌي منهن اچي گهر ۾ پيس.

صبح جو جڏهن آفيس وڃڻ لاءِ تيار پئي ٿيس، ته مميءَ اچي پڇيو، ”تو رنو
 آهي ڇا نمو؟“

ڳوڙهو هو نڙيءَ ۾ اٽڪيل. پرس کڻي چپ چاپ ٻاهر نڪري ويس.

آفيس ۾ پهچي خبر پيئي ته باس اڄ بئڪاڪ ٿو وڃي. هو فقط ڪن ڪن لاءِ
 سعي آفيس ۾ آيو ۽ مون کي ڪٿن ۾ ڪوٺائي چيائين، ”ننڍڙي اسپرا، مان
 بئڪاڪ ٿو وڃان خريداريءَ لاءِ، پٺيان اندر جي آسٽ تي ڪنهن کي نه وهڻ ڏج.
 سمجهيءَ؟“

منهنجو منهن لٽل هو.

باس منهنجو هٿ پڪڙي چيو، ”دوستن زبردستيءَ پروگرام ٺاهي ڇڏيو، نه ته مان توکان سواءِ شايد ڪٿي به ويڃڻ پسند نه ڪريان“ مان اڃان به چپ هئس. باس، پين چپ تي رکي ڪرسيءَ جي پٺين تنگن تي لڏندي چيو، ”تون کليلن نٿي ته لکين پيو لڳي ڄڻ چند مان چاندوڪي گم ٿي ويئي آهي. ڏسج مان دوستن کان پاڻ ڇڏائي ڪيتري ۾ ٿو اڃان. نمو سچ پچين ته رڳو توسان ئي نه، مونسان به ساڳي ويدن آهي. مان هاڻ هڪ پل به رهي نٿو سگهان. اڄ شام ئي جيڪر تو سان هڪ وڏيءَ شاندار هوٽل ۾ پروگرام رکان ها، پر دوستن بهئڪاڪ لاءِ مجبور ڪري وڌو آهي... ٿورو ته ڪل نمو... توکي ڏاڍو ستايو اٿم، پر مان به هر پل توکان وڌيڪ سنڱجي ويو آهيان، ڪجهه منو نٿو لڳي... هن جان ۾ رڳو اتملئي ته ناهي...“

الاجي ڇو منهنجين کين ۾ آنسون پر جي آيا. مان ڪٿبن مان بهاهر نڪري آيس. اچي پنهنجيءَ جاءِ تي وينيس. اڳين استغنو واپس آيل هئي. پنهنجي ٽڪيپ رليٽر وٽ ويٺي يڪ ٽڪ مونکي جاچي رهي هئي. پوءِ اتي وڃي پاڻيءَ گلاس پري لڳي. مون اڪيون اڳهي پاڻي هڪئي گيت ۾ پي ڇڏيو. باس، ڪٿبن مان نڪري اسان سڀني آفيس جي ملازمن کي هلو هلو چئي، مونکي مٿي تي هلڪو ڌڪ هڻي، کلي هليو ويو. پٺيان جهوني استغنو چيو، ”ٻاسٽرڊ.“

ڪيترن ڏينهن کانپوءِ مس سروج سان کليو ڳالهائڻ جي فرصت ملي هئي. دولتاڻي چوڪري کان وٺي باس جي لاءِ ”ٻاسٽرڊ“ لفٽبڙڻ ٽڪين اڪر به اڪر سڀ کيس بيان ڪري ٻڌايم. سروج ٽپيءَ ۾ پئجي ويئي. پوءِ اڪيون مٿي ڪري چيائين، ”تون به پنهنجي باس کي پيار ڪرڻ لڳي آهين؟“

”نه اصل نه.“ مون تڙقندي چيو. اهو کلنڪ گهٽ ۾ گهٽ تون نه لڳاءِ سروج. آفيس ۾ سڀ سمجهندا آهن مون انڪل تي جادو ڪيو آهي، پر انڪل جي هيٿري لڳاؤ لاءِ مان جوبلدار اصل ڪانه آهيان. سندس زال کيس پيار ٿئي ها ته شايد...“

”ڦ...“ ڏاڍي ڏڪار مان سروج چيو، ”تو جهوني استئو و اتان باسٽرڊ لفظ ٻڌو ٻاس جي زال و اتان راوڻ لفظ ٻڌو. اچل ٻه توکي انڪل لاءِ عزت آهي؟“

”عزت ته آهي.“ مون چيو، ”ٻڌي چوندو آهي سنڌي ٻاس هڪ سنڌي چوڪريءَ کي سلڪين پنهنجي اولاد جيان سمجهندو آهي. تڏهن ته مون کي ”عيدناڻي لميٽڊ“ ۾ نوڪري ڪرڻ جي موڪل ڏنائين، نه ته پرڪيويٽ سروس جي بلڪل برخلاف هو ٻڌي.“

سروج چيو، ٽپيا سنڌي ٻاس برلبر پنهنجي فرم ۾ ڪم ڪندڙ چوڪرين کي اولاد وانگر سمجهندا هوندا، پر عيدناڻي ته ڪنهن به صورت ۾ اهڙو نٿو لڳي. تو اڃا شادي نه ڪئي آهي انڪري تون سندس سندس اٽڪلون سمجهي نه سگهي آهين. تو کي بي آرام ڪري هو دنيا پاڻي مان ڪيڙ ٿو چاهي...“

تئين نٿو ٿي سگهي، مون لاءِ هو ٻڌيءَ کان به وڌيڪ آهي...“

سروج ان ڏينهن رات جو پنهنجي گهوٽ سوڌي اسان وٽ لنگهي لڳي. ڳالهين ڳالهين ۾ چيائين، ”ٻڌي توهين هاڻي نموءَ جي شادي ڪرڻي ڇڏيو.“

”ٻڌي“ سڏجڻ تي ٻڌيءَ کي سچ پچ شايد خوشي ٿي هئي، جو کلي چيائين، ”پلٽي سڀني جون چوڪريون ٿيهن ٻڌيهن ورهين ٿئين وينيون ڪمائين، هيءَ ڪهڙو بار آهي اسان مٿان، جو جلدي شادي ڪرايونس؟“

سروج چيو، ”نياڻيون جي پيٽن ۾ سمايون، سي ڪنيءَ تي بار ٽبرلبر ڪونهن، پر هر چيز جي هڪ موسم ٿيندي آهي. سڀيائي نڪشتر ۾ رعي وات

پتي وهندي آهي. پوءِ بوند مليس ته ٿي پوندي هري پري، نه ته ويچاري سڀ
 موتيءَ بنا رهجي ويندي سڪل سڀ؟
 هڪڙيءَ چيو، ”اسانجون حالتون ڏسو نه. مان پهنجي آجيوڪا ڪمڪڻ ۾ پورو،
 زال ته آهي سهڻو ٿوه عقل اٿس ڪونه. پر چوڪري وڏي ٿي آهي ته چوندا
 آهن پڪيءَ پير تي ڪونه ڪو پاڻي اچي پتر هڻندو...“
 پڻدي جو اهو رخ ڏسي، ويڻ وقت سروج چيو، ”تنهنجو پڻدي ته ٿڌو
 مانجهاندو ڪري وينو آهي.“
 سڄو مهينو گذري ويو. اوچتو انڪل جو هڪ دوست آيو. مونکان اچي
 پڇيائين، ”ماڻي تنهنجو انڪل ڪڏهن ٿو اچي؟“
 ”ماڻي،“ مان ذرا هوشيا ٿي ويس. ماڻهو ته ڪو لوفر ٿي لڳو. سو رکڻيءَ
 سان چيم، ”مونکي خبر ڪانهي.“
 هو ڏند ڪڍي ڪلڻ لڳو. ”توڪي خبر نه هوندي ته پلا ڪنهنڪي خبر هوندي؟
 پلا فون ته لڳائينس.“
 مون پڪي منهن سان چيو، ”هاڻي ئي سندس فون اچڻ وارو آهي. اتان
 پڻيڪت ڪال ملندو اٿس.“
 ”يونائي گزل... ڪي... ڪي... ڪندو ڪيتري دير ٿي هين هي مسٽر انبواڻي ڪلندو
 رهيو. فون سڄ پڇ ان مهل ئي آيو. هن مونکان ڦري يڪدم پاڻ ڳالهائڻ شروع
 ڪيو. ”پوءِ گهڻيون خريداريون ڪيون اٿئي سڄي مهيني ۾ يار. فقط پنج؟...
 هفتي؟... ماڻي؟ ڇڏ يار گهر جي ڳالهه گلاب وينو ماڻ، ڪهڙي ڪمي اٿئي
 پئسي جي، ڇا ماڻيءَ کي ڏيان ها پئسي ماڻي تون فون وٺ؟“
 مون فون ورتو. پر هي ڇا فون تي ڪلبي لڙين به گڏجي ويئي هئي... ”مان
 چوانءِ ٿي هاڻي بنا دير جي اچو.“

بئڪڪ مان بئاس پڇيو، ”چو... چو ملائي تنهنجو آواز ايڏو ڦريل ڇو آهي؟“
 گڏيل فون تان زنانو آواز آيو. ”اڄ ڪيئن منهنجي شاديءَ جي وقت وارو
 نالو ياد آيو اٿو. ها مان ملائي اهيان، پر هيٺر سڀ خوشيون فلوڊ ٿيل
 سمجهيو. جلدي ۾ جلدي هليا اچو.....“
 ”چو ڇا ٿيو آهي. ڪجهه ٻڌاءِ ته سهين؟“
 ”ڇلڻاڻانو.“ زنانو آواز هو، ”ڪڪي سخت بيمار آهي.“
 ”ڇا ٿيو اٿس؟..... ڇا ٿيو اٿس ٻڌائين ڇو نه ٿي؟ ڪارو منهن.“
 هان... فون ڪٿ... ”هان ٻڌائين ڇو نه ٿي.“ هاڻي بئاس جو فون فقط منهنجيءَ
 لئين تي هو. مون ڇپ ڇپ فون رکي ڇڏيو.
 مسٽر انبواڻيءَ چيو، ”ملائي بئاس اهڙو ڇلڻاڻو اٿئي جو تنهنجو ته رنگيءَ
 اڏامي ويو آهي.“
 مون غصي سان انبواڻيءَ طرف ڏٺو.
 انبواڻي ويندي ويندي چوندو ويو، ”هو آفت آهي، پر تون به ته قيامت آهين؟“
 بئسي ڏينهن ڏهين بجي ڌاري بئاس بئڪڪ مان موٽي ايجريورٽ تان سڌو
 آفيس ۾ آيو. هڪ ٻئي کي سڀني ملازمن کي سوکڙيون ڏنائين. مون کي به
 ڏنائين.
 بئاس مون کي ڪٿن ۾ گهرائي چيو، متان سمجهين مان تولا ڦٽ اهڙي
 سوکڙي ڪٽي آيو آهيان، تولا ته آندو اٿم هي سڀ. ساڳي بئڪڪ جي تري ۾
 هڪ فلڪ هو، اهو کوليائين ته ڪيتريون مڱزنس هيون، جن جي مٿان وڏيءَ
 پرنٽ ۾ لڳل هو، ”سيڪس لٽريچر“
 ڏاڍي معنيٰ پريءَ نهار سان مون طرف ڏسي چوڻ لڳو، ”اڄ رات هي سڀ
 پڙهي وٺج. سڀاڻي هوندا سين بس تون ۽ مان. شاهي هونل جو شاندار ڪمرو...

”انڪل“ مون ذرا خارن ۾ چيو ۽ وڃڻ لاءِ اٿي بيٺس.
 ”ڌيرج ڌيرج .“ هو منهنجي ٻانهن تي هٿ ڦيرڻ لڳو. ”ڏس ٻار نٻڻج، رڳو
 اتمڪ پيار سڀ ڪجهه ته ناهي ۽ مون ته توکي ايترو پيار ڪيو آهي جو
 پنهنجي گڏيءَ کي ٻئي جي ٻانهن ۾ وڃڻ برداشت ڪي نه ڪري سگهندس.“
 من ۾ آيو چوانس. ”راسڪل بدمعاش مون کان سال ٻه ننڍي ته پنهنجي ڌيءَ
 اٿئي.“

اڪين کي ٻاهه ۽ پاڻي“ واهڻ کان صبر سان روڪي، سندس ڪٽبن مان ٻاهر
 هلي آيس. نوڪري ڇڏڻ جي لاءِ خط ٺاهي ڪري تڪڙو تڪڙو وڃي ميز تي
 رکي، ڌڙام سان دروازو بند ڪري سڌي گهر هلي آيس.
 پنهنجي گهر ۾ داخل ٿيڻ بدران، سڌو سروج جو وڃي در کڙڪايم. کيس
 پاڪر پئي. خبر ناهي ڪيتري دير سڌڪندي رهيس. ”سروج تون سڄي
 آهين، تون سڄي آهين، انڪل“ ”راسڪل“ بدمعاش) آهي.“
 سروج پنهنجي ساڙهيءَ جي پٽ سان منهنجا ڳوڙها اگهڻ لڳي. ”انڪل ته
 راکاس آهي پر تنهنجو ٻڌي به تبدي دماغ آهي.“

نئون زمانو

”چا پيو چوين تيرت.“

”سچ ٿو چوان ماسي، اها ليڪڻي ڪين هئي منهنجي هٿ ۾ جيڪا پيار

ڏيکاريندي آهي.“

”تون لائين مٿي مٿي نھاري، اکين ۾ ڳوڙها پي پيو وڃين... مونکي ته گھاءُ

پيو پوي.“

تيرت ماسيءَ طرف ڏسندي ڦڪو ڦڪو مرڪي ڏنو.

”پٽ تون اهو جيڪو ڪوڙو ڪوڙو مرڪڻ جي ڪوشش پيو ڪرين، اهو ته

پاڻ منهنجو هانءُ پيو وڃي.“

هاڻ نٿي پيو تيرت. اکين مان سندس زار زار آنسون پئي ڳڙيا. سڌڪا پريندي

بانهن مٿي کڻي، نڪ وٽ آيل پاڻيءَ کي اگھڻ لڳو. تڏهن ماسيءَ کڻي سندس

گلي ۾ بانهن وڌي، ”هيڏو خيال ڪبو آهي چا تيرت.“

”ڪيڏو نه پيار ڪيو مانس، پر سندس پيار مونسان ڪين هو شايد. نه لائين به

ڪين چئي سگھندس. ڏاڍو موھ هوس مون ۾.. بهارن ۾...“

”پيار هوس ڪي نه هوس، ماڻهو ڪڏهن ماڻهوءَ جو انت ڪو مشڪل لهي

سگھندو آهي.“

تيرت اٿي وڃي گينديءَ وٽ منهن ڌرتو. وري واپس جڏهن ماسيءَ جي پرسان

اچي ويٺو، تڏهن ڏٺائين ته سندس پيٽ ريكلب ڪنڊ هيٺ ڪيو ماسيءَ جي پر

۾ ويٺي آهي. ريڪا اگر سان اک جو ڳوڙهو چنڊي ڦٽو ڪيو. تڏهن ماسيءَ

چيو، ”ڏيئي توکي ته گھڻو اڳ خبر پئجي ويئي هوندي ته مٿس نهن جي پاڇانهن

۾ بھري نظر آهي.“

ريڪا ڪنڊسان ”ها“ ڪئي.

”ته ڌيءَ تون پيءُ کي آگاهه ته ڪرين ها نه؟“

”هن کي به خبر هئي... هاڻي ريڪلڊ سڌڪا ڀرڻ لڳي.

”آن تيرت؟... جي بلڪين هو ته تو جئڪيءَ کي گهر ۾ اچڻ کان منع ڇو ڪين ڪئي؟ خاص ڪري جڏهن هو ويو ٿي انگريز بڻجندو؟ جئڪرشن مان بدلهي پاڻ کي جئڪي ڪيائين؟“

درد ڀري نهار ڪئي، تيرت چيو، ”اهي رشتا روڪڻ سان رڪبا آهن ڇا ماسي؟ پاڻ وڌيڪ گهرا ٿي ويندا آهن.“

”ڀليل آهين پٽ، تنهنجي چاچيءَ جي ڌيءَ ڏس، پاسي ۾ پنجلبيءَ سان پريم ٿي ويس. پنجلبي تن ٻارن جو پيءُ، چوڪريءَ کي تڪڙ ۾ گهر ڳولي شادي ڪرڻي ڇڏيئون. هاڻي ڏس ته ڪيئن پيئي پنهنجي مڙس سان نري.“

”ماسي اهو ته سوچيو، جئڪيءَ کي گهر ۾ اچڻ کان روڪي مان پنهنجي ننڍڙيءَ پيٽ ريڪا سان ڪيڏي بي انصافي ڪريان ها... تيرت جو آواز نه هو، جڻ ڪنهن غفا مان اهڙي ٿي آيو. ريڪا جو هڪ ٿمبل سڌڪو اڀرڪو ڪلڪي چپ ٿي ويو.

ماسيءَ چيو، ”سو ڇا ٿي پوي ها. ويٺي هجي ها پنهنجي مڙس سان سڪي.

هيئن ته هن ويچارِيءَ لاءِ ڏکيا ڏيهن اچي ويا نه؟... پر منهنجي اها ڳالهه

منڊيءَ تي ٽڪ ڄاڻج ته تنهنجي پتلي ڏاڍي ڏکي ٿيندي.“

ماسيءَ کي ٻانهن کان جهلي تيرت چيو، ”اهڙي دعا نه ڪيو. پتليءَ جي هٿ ۾

شايد اهڙي ليڪ هئي جنهن ڪري کيس منهنجوبه ارواح مليو ته جئڪيءَ

جوبه منجهس موهه وڃي ڪتو...“

”تيرت پٽ، تنهنجي سادگيءَ تان ته مان گهوري وڃان. پر اهو ته سوچ اڄ

تنهنجون ٻئي نياڻيون ڪيئن اڪلنديون؟ پڇي ويل ماءُ جون ڦيهر ته ڪنهن کي به وفادار ڪين لڳنديون. سیتا ماتا کي پلي راوڻ کڻي ويو، پر رام به ته هن کي وفادار نه سمجهيو نه، نه ته اهڙين حالتن ۾ ڪوئي گريوتي استريءَ کي ڪڍي ڦٽو ڪندو آهي؟“

”چڏ ماسي، اڄ ته مان دک جي سرڪڻيءَ ۾ پاڻ کي پورو ڪري ڇڏيان ته دنيا پرش جاتيءَ تان زال سان خراب هلڻ جو تڪو ڪانه لاهيندي.“

هاڻي ريڪا ڳالهايو، چوڻ لڳي، ”پهڻو مان تڙتڙ ٿيڻ لڳو، چوان جيڪر، ڇو ته منهنجو جئڪي سڀني زالن سان ڏاڍو عزت سان هلندو آهي. هڪ مانءَ جي شاديءَ کان پوءِ سندس لائبريٽو عورت ٿي پيس... پر پيار ته سندس مونتي به گهٽ ڪين هو، رڳو چوندو هو: تون غصو ڏاڍو گهڻو ٿي ڪرين. مان به اهي ڇو اهڙي غصي واري ٿي پيس. پتلي پاپي ڏڻ تي جيڪي ٽول شيون موڪليندي هئي، اهي جڏهن جئڪيءَ کي ڏاڍي پيار سان هٿ چئي کڻيندو ڏسندي هئس، تڏهن تنهنجن بدن ۾ آڱ لڳي ويندي هئي. ڏوهه ته منهنجو ئي هو.“

”ڪا چري ته ڪانه ٿي پيئي آهين ريڪا.“ هر ڪا زال پنهنجي مڙس جي اک ٻيئي ۾ سهي نه سگهندي آهي. ان ۾ تو کڙو ڏوهه ڪيو... ٿورو سوچي وري ماسيءَ چيو، ”نه ڏيءَ مان پليس ڏوهه بربلر تنهنجو هو. ڇو ته اسان نارين جي زندگيءَ ۾ جڏهن ارمانن جي جنگ لڳندي آهي، تڏهن اسان کي ئي تڪ تور ڪري هلڻو پوندو آهي. گهر جي بلڙو بچڻ لاءِ اندر هزار گهٽا کڻڻا پوندا آهن.“

تيرت چيو، ”ليڪن ماسي توهين ته مون کي به چئو ٿا تڪ تور ڪري هلڻ کپندو هوم، ان ۾ پرش ۽ استريءَ جي جنسي تور ته ڪٿي پل ڪانه چٽبي. مون کي ته ڪڏهن ڪين سمجهيو ته فقط ڪم تان دير سان موٽڻ، هنکي ايڏو

ببرو لڳندو.“

ڊگهو ساھ ڪٿي ماسيءَ چيو، ”هاڻي ته هو پڪي بڻي ويا اڏامي، هاڻي سوچڻو آهي توهان ٻنهي کي. حال فلحال ته کيربه پڇي ته ڇڄو ٻاهر ويل آهن. ريڪا تون به پنهنجي گهر ۾ رهي وڃي ره. اڪيلائيءَ لاءِ پاڙي اوڙي مان ڪا زال پاڻ وٽ سمهاري بندي ڪج.“

ڪوڙو ڪلي تيرت چيو، ”ناتل به اهڙا آهن جو ڪورٽ ڪچھريءَ، طلاق ٻلاق جو ته سوال ئي نه ٿو اٿي. فقط ايترو ترسي ها منهنجي نياڻين جون شاديون ٿي وڃن ها..“

اوچتو ماسيءَ وٺي رڙ ڪئي، ”تيرت پت اڪيون ته ڪول... مان ته نهن چوڻي ڏکي ويئي آهيان. پت هوءَ ته عشق جي انڌي گهوڙي تي سوار آهي، تون ته نياڻين جي سوچ....“

”آڙي ماسي اي اي“ ذرا ڪڙو ٿي ويٺو تيرت، ”مون پنهنجي فڪٽري هلائيندي اهڙا گهڻا قصا ڏسي ڇڏيا آهن. بلوچه زالون چالاڪ مردن جي چار ۾ اچي وينديون آهن..“

انن ڏينهن کانپوءِ تار لڳي، ”تيرت مون پنهنجي پل محسوس ڪئي آهي. واپس اچڻ ٿي چاهيان.“

تار ڪٿي تيرت ڪار کي ڊڪائيندو ماسيءَ جي گهر اچي پهتو. تار ڏيکاري چيڪين، ”ماسي منهنجي ته حالت اهڙي ٿي ويئي آهي جن غم ۽ خوشيءَ جي هڪ وڏي سمنڊ ۾ غوطا پيو کان.“

ماسي ڪا دير ته تيرت جي منهن ۾ رهي نهاريندي رهي. ولولو سندس من ۾ به مچي ويو هو شايد، جو هر هر مرڪ ڪري ٿي پيس چين مان، کاڌيءَ ۾ نستي سوچڻ جو وڪڙ پئجي ٿي ويس. آخر پچيڪين، ”تون کيس اچڻ ڏيندين گهر

۾؟

تيرت جو اڪيون ڀريل هيون، ڪنڌ سان ها ڪيائين.
تڏهن وڏيون اڪيون ڦاڙي ماسيءَ چيو، ”هان؟ مريادا پرشوتم رام وانگر
جهنگل ۾ ڪونه اڇليندينس؟“
ڪجهه دير لاءِ تيرت ويٺو ڪجهه سوچي رهيو هو. آخر چيائين، ”هڪ ته رام
مريادا پرشوتم هو، جو مان ڪين آهيان. مان ته چوندو آهيان پيار ۾ پاڻ
ڪهڙو ٻيو ته رام لڳڻ واري زماني کانپوءِ ڪا ترقي اسان انسانن ڪئي آهي
ڪين نه؟ جنگين وقت جيڪي زالون، چوڪريون زوريءَ پڇايون وڃن ٿيون،
تن کي واپس ملڻ تي گهر ۾ اجهو نه ملي ته ڪهڙو حال ٿئي جيڪر سماج
جو...“

پنهنجي ٻنهي هٿن ۾ تيرت جو منهن جهلي سندس نراڙي چمي ماسيءَ چيو،
”الاجي ڪهڙا جادو وڌس جڪيءَ جو ههڙي ڍول مڙس کي ڇڏي ويئي هئي...“
تيرت ڏٺو ماسيءَ جي اکين مان تاهه تاهه ڳوڙها پئي ڳڙيا، تڏهن هٿ سڌو
ڪري چيائين، ”پار ملڻ جي ليڪ ڏس ڪيڏي صاف آهي منهنجي هٿ ۾
الاجي ڇو تنهن ڏينهن ڏسي ڪين پئي سگهيس؟“
ماسيءَ جي رنل منهن تي بيچ جي چندرما جهڙي مرڪ جي ليڪ اڀري.
چوڻ لڳي، ”تون پتليءَ کي اهڙيءَ پيار ڪري سگهندين، جهڙو اڳ ڪندو
هئين؟“

”ماسي پيار جي سنسار ۾ رڳو ڏيڻ جوئي سلسلو لڪيل آهي، وٺڻ جو حساب
عني ڪونهي. پتليءَ کي پيار ڪرڻ ۾ مونکي خوشي ٿي ملي. هن ۾ گڻ ڪهڙا
آهن اوگڻ ڪهڙا آهن اهو سوچڻ وهندس ته پيار جو لبشار ڇڻ پٿر جي چپ
وچ ۾ اچڻ تي چندا چندا ٿي ويندو.“

وڏيون وڏيون آليون اڪيون ڦاڙي ماسيءَ تيرت طرف ڏٺو، کلي چيڪين، ”اچي پتلي ته ڏسانس سندس هٿ ۾ پيار ملڻ جون گهڻيون ليڪون آهن. تنهنجي هٿ ۾ ته شايد پيار ڏيڻ جي عي لني ليڪ ڏنل آهي.“

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ جڏهن پتلي سفر ڪري گهر موٽي، تڏهن تيرت کي پاسيرو وٺي ماسيءَ چيو، ”مونکي ته عجب ٿو لڳي تنهنجي ڪنوار ته ڪجهه سمجهي ڪانه پيئي. هيڏو تڪو لڳو آهي مٿس، ”پڇي وڃڻ“ جو تبو ويني کلي خوش ٿي، نود آهي ڪا؟“

تيرت وڏو تهڪ ڏيئي کليو ۽ سڏ ڪيڪين پتليءَ کي. ماسي چپ تي اگر رکيو ولڙي تي ڏسڻ لڳي.

تيرت چيو، ”هاڻي پتلي لاهه پنهنجي ماسيءَ جي دل تان ڀرم.“

پتلي مرڪندي ماسيءَ جي منهن ۾ ڏسندي رهي. تڏهن ماسيءَ چيو، ”ڪهڙو ڀرم؟“

پتليءَ کلي چيو، ”اهو ڀرم ته مان پنهنجي راجا صاحب کي چڏي، جڙڪيءَ سان پڇي ويئي هئس.“

ماسيءَ سوچ ڀريون اڪيون کڻي چيو، ”پڇي نه ويئي هئينءَ؟“

پتليءَ تيرت طرف ٿيڏي اک سان ڏسندي چيو، ”هنکي شاڪ ڏيڻو هو مونکي.“

”ڇو؟“ ڏاڍي اتاولهي سان ماسيءَ پڇيو.

”ماسي رڳو ڪم، رڳو ڪم، آخر جيوتبه ڪا چيز آهي ڪين نه. گهمڻ ويندو ته دوستن سان، ڇو مان نٿي گهمي سگهان؟ گهر ۾ ايندو تبزنيس جا فلئيل، ڇو گهر ۾ ڏيئرن سان کلڻ ڳالهائڻ تبزنيس کان وڌيڪ اهم چيز ناهي؟ ساڳيو هاڻي سڀبڏي ٿو، نه ته ڏيان عي ڪين ڏيندو هو.“

پتليءَ جي هٿ تي ڌڪ ٺڪلي ڪلندي ماسيءَ چيو، ”چوري تون بنهه استاد
نڪتينءَ. ڀلا هي جو تنهنجي نران به سمجهي ٿي ته جڪي تو لاءِ مري تو سا
ڳالهه ڪيئن آهي؟“

پتليءَ چيو، ”ماسي جڪيءَ سان آهي سڪا پريم. اهو پريم به آدم جڳاد کان
دنيا ۾ هلندو آيو آهي. پر مون جهڙي سڄاڻ زال ان تان پتي پريم ڪڏهن
ڪين قربان ڪندي.“

تڏهن ماسي گهر وڃڻ لاءِ اتي ڪڙي ٿي. ڊگهو ساھ ڪڍي چيائين، ”شل سڪيا
هجو. پر چوڪري حال ته وڏو خطرو ملهه ڳنهي ورتو هو، بچي ويئي آهين جو
نعون زمانو آهي. رامچندر جي راڄ وارو زمانو ڪونهي.“

تنهن کان ته ڏيڪاريون ئي نه ها

نانا جي ديدي شادي ڪري اجمير هلي ويئي ته نانا جي دل ۾ اڪيائي ۽
 لڳائڪڻي اصل ڏوڪي آيون. ديولاليءَ جهڙي ننڍي شگرهه ۾ اسڪول مان
 پڙهي موٽڻ کان پوءِ به ڪيترائي ڪلاڪ ملندا هئس وانديڪڻيءَ جا تڏهن
 گڏيون اڳڙا ۽ ڪافور جون ڊالس ڪنيون ويٺي ڪيليندي هئي.
 ديدي نيٺ ڏيڍ سال کانپوءِ مس مس پيڪن ۾ تڪڙائي. هن پيري جاڙا بهار
 ڪو ۽ ڪڪو به ڪڍي نٿي. نانا کان گڏا گڏيون ئي وسري ويابهار وري اهڙا
 ڪڏا سنا هئا جو نانا ماءُ کي چيو، ”ڏسجانءِ ويهي ممي مان ديديءَ کي هي
 گڏو گڏي واپس ڪڍي وڃڻ اصل ڪانه ڏينديسانءِ.“
 ديديءَ چيو، ”هيءَ ڏس چري، هنن گڏي گڏيءَ لاءِ ته منهنجي سس سهري پٽ
 کي ننڍيءَ عمر ۾ شادي ڪرڻي آهي. ويهن سالن کانپوءِ سندن گهر ۾ وري
 ڪوبار جهڙو آهي.“
 نانا وڃي ماءُ جو پڪڙيو، ”ڪيئن به مونکي ديديءَ جهڙا گڏو گڏي ڪين؟
 تڏهن پڇيءَ نانا جو گل پتي چيو، ”ته پلا هاڻي ڳوليان تنهنجي لاءِ گهٽ.“
 نانا وڃي پيءُ جو پاسو ورتو چيائين، ”پيا توهين منهنجي هڪڙي ڳالهه
 مڃندا؟“
 پيا جي پلا هئي لاڏلي ڌيءَ، تنهن چيس، ”هڪ ڇو، پلي به ڳالهون چئ، ڇو نه
 مڃيندس؟“
 نانا ڏسڻي آڱر کولي چيو، ”هڪ ڳالهه، مونکي ديديءَ وانگر شادي ڪرايو...“
 پيا ڪل روڪي چيو، ”پر ڇو؟ ڪهڙي تڪڙ آهي.“
 ٻي ڳالهه، ”وڃين آڱر کولي نانا چيو، ”مونکي ديديءَ جي بهارن جهڙا گڏو گڏي

کين؟

پيائڻا کي ٻانهن کان چڪيندو مميءَ ۽ ديديءَ وٽ وٺي آيو. پنهنجي کل
هٿي چيڪين، ”پچوس ڇا ٿي چوي؟“
ٺٽا ديديءَ جي ڳچيءَ ۾ ٻانهن ورلي سندس ڪن پنهنجي وات وٽ آڻي چيو،
”ٻڌ ديدي مونکي تو جهرو گڏوگڏي ڪيئن به کپي. تون ڪهڙو به گهوت مون
کي ڳولي ڏي مان شادي ڪندس.“
ديدي کل ۾ پيڙي ٿي ويئي. چيڪين، ”مون ڪونه سمجهيو ته تون اڃا ههڙي
پوکبصر هوندينءَ.“

مگر ٺٽا کي ڪنهنجي پرواهه ڪين هئي بس گڏو گڏي کپي پوءِ انهي لاءِ
شادي به ڇو نه ڪئي ڪرڻي پوي.

ولعت کان ڪو ماسات ٺٽا جن جي گهر ۾ اچي لٿو شادي رچڪڻ لاءِ.
ٺٽا جهٽ وڃي پڙيءَ کي ڪن ۾ چيو، ”تون پيا کي ڇڏ هن سان ڪئي شادي
ڪرڻي مونکي.“

پڙيءَ ٺٽا جلدئي ڳت ڪئي چموئن ۾ پڪڙيا ۽ لڳي کلڻ چيڪين، ”اٺ پٺيان
گهند تي سو لڳندينءَ.“

ٻئي ڏينهن ٺٽا جي مميءَ مهراج کي مهمان جون چنيون ويئي ڏيڪاريون ته
شاديءَ جو يوگبينو اٿس ڪين نه. هاڻي ٺٽا وٺي ماءُ سان ضد ڪيو ته
منهنجون به چنيون ڏيڪار مهراج کي.

مهراج مهمان جو يوگ ته جلدي ٻڌايو پر جڏهن ٺٽا جون چنيون ڏٺائين تڏهن
ڍڪر چڙهي ويس. الاجي ڇا ڪجهه ٺٽا جي مميءَ کي ٻڌايائين جو ان جي به
ساڳي حالت ٿي ويئي. ٺٽا ماءُ جي گلي ۾ لٽڪي چيو، ”ٻڌاءِ نه ممي ڪڏهن
آهي منهنجي شاديءَ جو لڳن؟“

ماءُ نٿا جي مٿي تي هٿ ڦيرائي بچڪار ڏيئي چيو، ”تون ڏس اڃا آهين
 ڪيڏڙي؟ مهراج چوي ٿو وڏي ٿي ته پوءِ ٻٽنڪيندس.“
 پر مميءَ اهو ڪوڙ ڳالهايو هو، ڇو ته پوئين صبح جو نٿا سوڙ اندر جاڳندي
 ٻٽو، سندس ممي پيا کي چئي رهي هئي، ”هيڏانهن اسان جي ڌيءَ کي ته ڏسو
 ڇا پئي ڪري؟ روز پئي پيٽ کان پڇي، ڀلا هي ڇو ڪرو ڪيئن لڳندو؟ ڀلا
 ڦاٽو ڇو ڪرو توکي مون لاءِ پسند آهي؟ مان ته رڳو پيئي سندس منهن ۾
 نهاريان. ڪيئن ٻڌايانس ته مهراج چوي ٿو، شادي هنجي نصيب ۾ رهي
 ڪينهي.“

نٿا جو ته رڳو منهن سوڙ جي اندر هو، ڪن تباهه ڪيو سڀ ڪجهه ٻڌي
 رهي هئي سو سوڙ اچي تپ ڏيئي اٿي ڪڙي ٿي. وڃي پيءُ کي پاڪي پئي
 ضد ڪرڻ ويني، ”ته پيا مهراج ڪوڙو آهي مان شادي ضرور ڪنديس.“
 ببلبل سندس مٿي تي هٿ ڦيرائي چيو، ”ڇو نه ڪندو منهنجو گل پت شادي، پر
 بچا ارڙهين سالين کان اڳ شادي ڪرڻ سرڪاري ڏوهه آهي.“ ڳل تي هٿ
 رکي ويهي رهي هئا.

آخر پنج سال به گذريا، پر ڏاڍو ڏيري ڏيري گذريا. نٿا هاڻ چڱي سمجهو ٿي
 ويئي هئي. ديديءَ گهوٽ سان وڃي گڏ سينگاپور وسلي هئي. هڪ ڏينهن
 هڪ جوان ڇوڪرو ديديءَ وٽان پارسل کڻي آيو. هڪ سهڻو ميڪ اپ سٺ
 هو. ڇوڪرو چيو، ”ديديءَ چيو آهي، هيءُ سٺ منهنجي پيٽ نٿا کي هٿ ۾
 وڃي ڏج.“

سٺ وندي جو نٿا ڇوڪر جي منهن ۾ ڏٺو، ته مورت چڱي ويئي سندس
 من ۾. سٺين سينڊ، گهنگهرو گهاتا وار، صاف ڏاڙهي لٿل چهرو، سڀ کان
 سهڻيون هيون سندس کڙيل سورج مڪي گلن جهڙيون اڪيون، جن سان نٿا

جي اکين ۾ سڌو نھاري چيڪين، ”ديديءَ کي لڪج تہ منھنجي ھت ۾ ڏنگين
سيٽ.“

سيٽ وٺي نھنا اڪيون ٺھي بند ڪري ڇڏيون. تڙندي ٽٽڙندي ڪنھن طرح
پنھنجي ڪمري ۾ پھتي. اڪيون کڻي کوليڪين تہ ھر ھنڌ اھي نيٺ پيا نظر
اچنس، دل ۾ چيڪين، ”ظلم ٿيو.“

نھنا جو ٻيڏي بازار مان فروت وغيره وٺي موٽيو ھو. نھنا کي سڌي ڏاڍي
اتساھ سان مھمان لاءِ ڪجھه ڪپي ناھي کڻي اچڻ لاءِ چيڪين. مگر اتيئي
ڪجھه ياد اچي ويس ۽ سندس اتساھ گم ٿي ويو. نھنلہ پھرين تہ ڪجھه دير
دريسنگ ٽيبل وٽ لڪين بيٺي رھي جڻ پٿر جي مورتي ھئي.

ٻيئي ڏينھن پڦيءَ اچي نھنا جي مميءَ کي چيو، ”ھت تہ ڪول“ ۽ يڪدم سندس
ھت مٿان تاڙي وڇڪي چيڪين. ”ڪلھ جيڪو چوڪرو ساجن، تو وٽ نھنا لاءِ
پارسل کڻي آيو ھو، انھيءَ کي نھنا پسند آھي بس ھفتي ۾ شادي ڪري
چوڪريءَ کي سينگاپور وٺي ويندو.“

نھنا کان تڪڙ ۾ نڪري ويو، ”۽ ھني مون؟“
پڦيءَ اکين جا دوڏا ڦاڙي چيو، ”توھان کي تہ ڪو مالڪ سمجھڻي. ڏيتي
لٽيءَ جي بٻول ڪانھي، اڃا مٿان کپيو ھني مون.“

نھنا جي تہ دل ۾ دھل ٿي وڃيا، پڦيءَ جلدئي ھت پڪڙي چيڪين، ”ساري
ساري، دادِي ساري.“

ساجن جي ماءُ پيءُ تہ نھنا کي اڳيئي ڏسي ڇڏيو ھو بس ساجن جي اچڻ جي
دير ھئي. سوٻن ڏينھن کانپوءِ مگڻوبينو، ھفتي کانپوءِ شادي. ليڪن مگڻي
جي منڊي جو نھنا جي نصيب ۾ ڪانہ ھئي، سو مگڻي ڏينھن صبح صبح پڦي
سھڪندي لٽي. چيڪين، ”ساجن جي پيءُ کي ساجن جو سيٺ اچي لڳو آھي تہ

ساجن سندس ڌيءَ سان شادي ڪري... ”
 ”اڙي اها ته ساجن کان به ٿي سال وڌي آهي.“ پيا چيو.
 داديءَ چيو، ”پر چوڪري کي پنهنجي نوڪريءَ جو به ته خيال رکڻو آهي؟“
 تڏهن نانا جي پيا هت چنڊي چيو، ”خير سويليءَ بچي وياسين، هي چوڪرو
 ته شادي نه، سوڊي بازي ڪرڻ وارن مان ڇڏيو.“
 نانا ته خبر ٻڌي وسامي ويئي. ساجن جي گهنگهروالو ڪارن وارن وارو آڪار
 جو سندس ڇاتي اندر اڪر جي ويو هو، انکي ويني ڏوراپا ڏيڻ.
 ماءُ اچي نانا جي مٿي تي هت رکيو چيڪين، ”مڪئين واريءَ کي چوڪري تي
 موڪليان. ڏسج تنهنجي لاءِ ڪهڙو نه اچو چوڪرو ٿي ڪڍي اچي.“
 مگر ٿيو لئين جو مڪئين واري جيڪا مڪئي ڪڍي لئي اهو چوڪرو بلڪل
 ڏيڍ اڪه هو.

نانا جي ماءُ چيس، ”گريائي منهنجي سون جهڙيءَ ڌيءَ لاءِ پلا وڌ وارو
 چوڪرو ڇو ڪڍي لئي آهين؟“
 گريانيءَ ڏاڍي تپرس مان چيو، ”لئي تون چوڪري جي عيب جي ڳالهه ٿي
 ڏسين. گهر ته ڏس اصل لکن تي وڃي لیتندي...“
 نانا کان ڪل نڪري ويئي. گريانيءَ چچيو، ”کلين ڇو ٿي؟“
 نانا سهمجي ويئي. اڪيون هيٺ ڪري چيڪين، ”اسان جي پاڙي ۾ هڪ
 شاهوڪار گهر تي پوليس جي ريڊ پيئي. انهن جي بئڪ جو ناٿو برلبر سندن
 پلنگن جي گاديلن مان نڪتو، جن تي هو لیتندا هئا.“
 تڏهن بلبس به ڪلي ڪڍي گريانيءَ کي هت جوڙيا. چيڪين، ”وڏو گهر ڪيئي
 ڪونه، جو اسانکي گهٽ نظر سان ڏسي. پوءِ ڍاوا ڪيئن پنهنجي نهن کي
 احساس ڪمري ڏياري ڏنگيندا آهن. سو سڀ ڏسي چڪا آهيون.“

گرياني ته هلي ويئي. نٿا سوچڻ لڳي آخر هيءُ ملڪتي نهڻ جو سج وري
 ڪڏهن اڀرندو جڏهن مان ساهيڙين کي شاديءَ تي اچڻ لاءِ نوتو ڏيئي
 سگهنديس.

شڪر اهو ڏينهن جلدي پهچي ويو. گهوڻين مڱڻي جي گهر ڪئي ٽڪڙي.
 نٿا جي ماءُ پيءُ جو منهن لٿل هو. پاڻ ۾ سس پس پئي ڪيئون، ”جڏهن
 چوڪريءَ جي نصيب ۾ شادي لڪيل ئي ڪانهي تڏهن مڱڻو ڪري به ڇا
 ڪبو؟“ ليڪن ڏني مک ڳيهرڻ به ڏاڍي مشڪل ڳالهه هئي. آخر مڱڻو به ٿي ويو
 ته شاديءَ جو ڏينهن به اچي پهتو. صبح ساڻ نٿا جي ماءُ شينات جيءَ جون
 ڳنديون پئي ٻڌيون. پيءُ ڏاڍي چنٽا ۾ ٻڌل هو. چيڪين، ”نٿا ڏيءَ اسان قسمت
 خلاف ڪهاڙي ڪنئين آهي.“ نٿا جي دل به دڪ دڪ ڪرڻ لڳي. شاديءَ جون
 گهڻيون رسمون ته پوريون ٿي چڪيون هيون. نوگرهي گهري به ڪي به ٿي
 ويئي. نٿا جي ديدي پڻي وغيره ڏاجو ساهري گهر پهچائي آيون. مگر سس
 پس ۾ ڳالهه پسرڻ لڳي ته گهوت راجا پڇي ويو آهي.
 اچانڪ نٿا جي هٿ ۾ هڪ چني اچي پئي. لڪيل هو:
 ”نٿا ديوي مونکي معاف ڪج. هن وقت هيءَ شاديءَ مان نٿو ڪري سگهان.
 منهنجي چاچي جا مونتي لڪ احسان آهن، پر منهنجي مرضيءَ خلاف شاديءَ
 جو ايڏو اڏهر ڪيو ويو آهي جو مان احسانن هيٺيان بهجي مرڻ لڳو آهيان.
 ٻن سالن ۾ ايترو ڪجهه ضرور ڪمائي ايندس، جو توکي سڪي رکي سگهان.
 ان وچ ۾ ڪو مونکان وڌيڪ لائق ور پئڻين ته پلي هلي وڃج. مان ڪوبه
 ٻنڌن نٿو وجهڻ چاهيان توتي...“
 ماءُ ته چني ٻڌي بيهوش ٿي ويئي.
 نٿا جون اکيون کلي ويئون. ماءُ کي چيڪين، ”شادي شادي شادي— الاجي

ڪهڙي ميا ڄار ۾ اچي پيئي آهيان. ان کان ته ڪا ڊاڪٽر يا پروفيسر تيان ها ته چڱو هو.“

گريانيءَ بپوڪ ڦاڙي چيو، ”ڪرن ڪراون آبي آپ“ سو ڪير تو اچ ڪرمن جي لڪي کي مڃي. شادي ٿي ويئي ته چئبو چوڪريءَ جي ڪرمن ۾ اهوئي مڙس لکيل هو جي وري طلاق ٿي ويئي ته چوندا... ڇا چوندا تڏهن؟ سنڌ ۾ چوڪرين جو لکيو 5 سالن جي عمر ۾ کلندو هو، هاڻي پنجويهن سالن ۾ به نٿو کلي – مطلب؟... اجايون آهن سڀ ڳالهيون. اڳ جي ڳجهن جي ڪل جو تشين کي به پوري ڪانهي. ههڙي سني سهڻي چوڪري، انهن چريڪيءَ جي خيالن سبب گهر ۾ وهاري ڇڏي ڇا؟“

مگر نٿا جا ماءُ پيءُ اصل نٿو اکر واري وينا.

رکي رکي آخر گريانيءَ چيو، ”پلا هڪ ڪم ڪندا، منهنجي ڪالوني وارا منهنجو مٿو ڪڍي ويا آهن ته ڪا سني ماسٽريائي آڻي ڏي، جيڪا ڪالونيءَ جي ٻارن کي سنڌي لکڻ پڙهڻ سيڪاري...“

پيءُ نٿا کي سڏ ڪري گريانيءَ واري ڳالهه ٻڌائي. نٿا يڪدم هڻو ڪئي. ماءُ به چيو، ”جڏهن شادي به لکيل ناهي، ته پلي وڃي چوڪري سڪرت جا ڪم ڪري.“

مگر ٿيو ٿيڻ، جو نٿا گريانيءَ واريءَ ڪالونيءَ ۾ سنڌي پڙهڻ شروع مس ڪئي ته گريانيءَ وٽ نٿا لاپهه ڇار ملڪڻيون اچي ويئون. آخر هڪ ڏينهن گرياني نانڪ کي ۽ سندس ماءُ پيءُ کي سڌو نٿا جي گهر وٺي وئي. چي، ”ڏسو پلٽي هي نانڪ جا ماءُ پيءُ اچي پٺيان پيا اٿم ته نٿا جهڙي آدرشي چوڪري، اسان کي ڪيئن به وٺي ڏي...“

نٿا جا ماءُ پيءُ ته نانڪ تي موٽ ٿي پيا چو ته جهڙي هئي نانڪ جي سونهن

سوپيا، تهڙو هوس سپاءُ. مگر ڪين گرهن جا هٿ لڳل هئا، سو ڏاڍي آنا ڪاني
 ڪيلئون. ليڪن هيڏانهن چوڪري وارابہ سڀ ڳالهيون گريانيءَ وٽان ٻڌي
 چڪا هئا. انڪري اصل تياري ڪري آيا هئا. منڊي بہ ساڻ آندي هڪئون. نانڪ
 نانا کي منڊي پلڻي تہ نانا بہ ٿڙي پيئي. نانڪ جي ماءُ کيس گلي لاهي چيو،
 ”اڄ کان وٺي هيءَ منهنجي نهنن آهي.“ گلي مان سوني زنجير لاهي کڻي نانا
 کي پائڻين بہن ڏينهن ۾ باقاعدي شادي بہ ٿي گذري.
 سک سان نانا گهٽ سوڌي پيڪن ۾ ستا وارو ڪرڻ لڳي. پيءُ کي کلي
 چيائين، ”پيا ڪيترو ڏک ڏنو جنم پتريءَ؟ انکان تہ ڏيڪاريون ئي نہ ها.“

وچ ڏاڪڻ تي

سهيليءَ چيو، ”تون جيڪر کيس روکين ها انو.“ انيلا جي چين تي مرڪ هڻي ارمان ڀري.

سهيليءَ چيو، ”تون جيڪر کيس هڪ لفظ به چئين ها ته هو شادي اصل نه ڪري ها.“

انوءَ جو سارو وجود ارمان ڀري ڪل جو مجسمو بڻجي پيو. چيائين، ”گهيلي آهين تون، اگر ڪنهن جو من ڪنهن تي اچي ٿو وڃي ته ان کي ٻيا سڀ گل ڪندا ٿا پاسن.“

سهيليءَ چيو، ”هاڻ ته هو تو لاءِ اچي پريشان ٿيو آهي. شاديءَ کي ته اڃا به سال مس ٿيا اٿس. هو چاهي ٿو تون فون تي ساڻس ڳالهائڻ ڪت نه ڪندي ڪر سندس فون.“

”فون تي ته ڇا، اگر رستي تي منهن منهن گڏجي وڃي ته نه ڳالهائيندي سانس. ساڃن خود چڙهي ويو هو مون کي، مون نه چڙيو هو کيس.“

سهيلي سوچ ڀر بيٺي رهي دريءَ کي ٽيڪ ڏيئي، انو هاڻ ڪرسيءَ تي ويهي نه سگهي. ڏاڍي بي آرامي سان اٿي کڙي ٿي ۽ هال ۾ اچ وڃ ڪرڻ لڳي. سهيلي دريءَ جي ٻني تي چڙهي ويئي. ڪجهه وقت دريءَ کان ٻاهر به ڏسندي رهي، پوءِ ٻانهون ٻڌي اچ وڃ ڪندڙ، انوءَ کي يڪ ٿڪ نهاريندي رهي. آخر چيائين، ”ساڃن سان ملڻ لاءِ تڙقي ته تون به رهي آهين؟“

”مان نه“ ڪٿي ٿي چوان. پر مان سندس گهر ڦٽڪڻ لاءِ تيار نه آهيان... تو وانگر.“

”مون وانگر؟ ڇا مطلب؟... سهيليءَ جو منهن ٽامڻي هڻي ويو. تيز ٿي چيائين،

”ڇا مان پريتم جو گهر ڦٽڪڻ لاءِ هنسان گڏجڻ تي چاهيان؟“
 ”تون چاهين نه چاهين پر تون پريتم سان گڏج سھين، پوءِ ڏسج ڪيئن ٿو
 سندس گهر ڦٽي؟“
 سھيلي اڪيون ڦاڙي انوءَ طرف ڏسڻ لڳي، ”ڇو ڦٽندو پريتم جو گهر؟ هو ته
 زال کي، ڏيئي ڪي بي انداز پيار ڪندو آهي.“
 نٺولي ڪندي انوءَ چيو، ”پر توکي وسارڻ نه ڪپي ته هوءَ سندس زال آهي ۽
 تون سندس سھيلي.“
 ”سو ڇا؟“

”سو ڇا نه چئ، پرش هر دو بڻيل عي اهڙي ڪنهن مٽيءَ جو آهي جو هنڪي
 پنهنجي زال کان وڌيڪ ڌاري پيار ڪندڙ عورت خوب وڻندي آهي بس مچلجي
 پوندو آهي ڌاري عورت جي پيار تي...“
 ”پريتم اهڙن مچلجندڙ مردن مان ڪونهي...“
 ”تون اگر چوڻ لڳين ته برف ڪڏهن تو تي نه رجندي آهي ته مان توکي
 مڃينديس، پر چوندينءَ مرد زال کي ساهيڙيءَ کان وڌيڪ چاهي ٿو، ته مان نه
 مڃينديس.“

”مطلب ڳالهه جو ته، تنهنجو صاف جواب آهي ته تون ساڃن کي فون ڪونه
 ڪندينءَ؟... هو ويچارو ڪٿان چلي ڪري مون وٽ آيو هو؟“
 ”نه، چيم ته نه.“

”مگر تنهنجي هن آند مانڌ کي ڏسي مونکي هو ناٽڪ پريمي ٿو ياد اچي،
 جيڪو ناٽڪ جا پءُسا نه هجڻ سبب ناٽڪ به نه ڏسي سگهندو آهي، پر ناٽڪ
 پورو ٿئي، اوستائين گهر به نه وڃي سگهندو آهي... بس ڏاڪڻ تي عي وينو
 رهندو آهي.“

”جڻ به سمجهه تون.“ چوندي انو دروازو زور سان بند ڪندي ٻاهر نڪري ويئي.

ان رات انو دير ٿيڻ ڳالهيون ڪندي رهي. ”سهيليءَ اڃ ڪهڙي نه تو تشبيهه ڏني آهي منهنجيءَ حالت کي.“ ڏاکڻ تي ويٺل... شڪر، ترشڪو نه ڪوئي ٿيڻ. سومناٽ جو بت ڪوئي سگهي ٿي جنهن کي ماڻهو حيرانيءَ جي حد ٿيڻ پوڄيندا هئا. پر محمد غزنويءَ جڏهن ري ٿيڻي ري ٿوڻيءَ بيهڻ پڳوان جا پول پٿرا ڪري وڌا... لوهه جي شيخ تي ٺهيل سومناٽ جي مورتيءَ جا چئني پٿين مان چقمق ڪڍي ڦٽا ڪيا، تڏهن ماڻهن کي اها مورتي پٽ تي ڪريل ڏسي سياري جي سيات کان گهڻو وڏو سيات پيو هوندو ۽ مان سومناٽ جي بت جهڙي لوهي شيخ جي ٺهيل ”مان“، جڏهن لڙي پيئي هئس ساڄن طرف، تڏهن به شايد اسانجي رام ليلا واريءَ ٿوليءَ ۾ سيات پيو هوندو... منهنجي هستيءَ واري چوڪري جيڪا ڪنهن کي پنهنجو پلڪه نه ڇهڻ ٿئي، سا کلي عام، ساڄن سان ستجي ٿي ويئي. آه اها تن اندر وڪڙ وڃهندڙ چقمق جي پڪڙ. ڪهڙي عجيب هئي اها ڪشش. هڪي چو اڃ ڇا مري ويئي آهي؟

ڳالهيون لکڻ اڌ ۾ ڇڏي، انو اٿي ڪمري ۾ اڃ وڃ ڪرڻ لڳي... ساڄن پاڻ هن مهل به هتي اچي نڪري ۽ بت ٿئي، ته سندس ٻار جي ماءُ گذاري ويئي آهي. ته مان شايد ول جيان کيس گهيري وڃهان...

از خود انوءَ جو هت پنهنجين اکين طرف ڪڍي ويو. اڳرين تي آلاڻ ڏسي کيس ڪس اچي ويئي. ”ڪهڙي چريڪي پيئي سوچيان؟ ڇا هي مان آهيان انو؟“ انو اٿي وڃي ڊريسنگ ٽيبل جي آرسيءَ وٽ بيٺي. اکين هيٺان ڪاراڻي

اگر سان ڇهي ڏنڪين. ”اوھ“ سندس ڊپيل آھ آرسِيءَ تي پگھر جو نشان ڪري ڇڏيو....

انو آرسِيءَ کان لڪين هتي ڄڻ پنهنجي عڪس کان پاڻ ڇنڀڻين. وري وڃي دريسنگ ٽيبل وٽ ڊگري لڪڻ ويني. ”اڪين وٽ ڪارا نشان آهن ڪيئن جوان ته اهي پوڳيل دڪن جا آهن؟... نه ماڻيل سڪ جلبه تي سگهندا آهن... سهيليءَ ته لڪينغي تي چيو، ساجن سڪ تبزلبر ايترو ڏنو جو مان ته سمجهندي هيس هاڻي منهنجا اڳين جنمن جا خراب ڪرم ڪٿي چڪا. هاڻ سڪن جا ڏينهن زندگيءَ جي آخر ٿيڻ هلندا...“

ليڪن مونکي خبر ئي ڪانه هئي ته سڪ پاڻ ڊڪ کان به وڌيڪ ترڪڻو عاشق نڪرندو. ساجن ڪيڏو سڪ ڏنو منهنجو انگ انگ ناري ڇڏيائين. سڄي سرير تي سڪ جا نشان هڻي ڇڏيائين. ڪا جاءِ نه ڇڏي هئائين ۽ هڪ ڏينهن اڃانڪ سڪ جي گهڙيءَ جو سماڻ وٺندي چوي ٿو، ”انو دل ٿيندي آهي هڪ اهڙو سرير ڏسان جنهن جو آڪار توکان به ننڍو هجي.“

ان مهل مونکي لڳو مان سڄي ٿڌي ٿي ويئي آهيان. ڪلڻي برف جي چپ منهنجي مٿان ڪري پيئي آهي. منهنجا من، ساجن سان جلدڪي حقيقت ۾ ان ويل شروع ٿي هئي. شايد اهلبي ترتيب جيوت جا اسان اڪيلي ڏورانهين مڪان ۾ رهندي شروع ڪئي هئي. اهلغي اهڙيءَ ڳالهه لاءِ جوابدار هئي. ڏينهن رات مهل ڪمهل اسان پڪين وانگر پيار ٿي وٺيو. ايڏي تيز رفتار پيار جي نديءَ ڏيري وهي آس پاس کي لٽاڻا ڪين ڪيو پر چوه مان مٿن ملڪتن جي ننگ ناموس جهڙا قيمتي وڻ فصل سڀ لوڙهي ويئي.

ڇو سمجهيو مون سڀني کي حقير. ڪيڏو انڌ ويڙهي ويو هو مونکي. ڪنهنجي پرواهه ڪين ٿي ڪير. چير نه منهنجي زندگي ان مهل هڪ ندي

هئي، جا جهرڻي جي رفتار سان پئي وهي... ۽ جبلن تان ڪري هيٺ ڏون وڃي
 نڪاڙ ڪيائين. تڏهن اٿي پيو چنڊن جي ڌوڻاڌار جو پورو سنسار.
 جنهن ڏينهن ساڄن اچي چيو، ”انو مون کي چوڪري ڏسڻ لاءِ ڏاڍو ضد ڪيو
 ملڪڻن.“

”تہ ڏسي لڳين؟“ مون چيو.

”هڪو.“

”ڪيئن هئي؟“

”چڱي هئي.“

”وڻي توکي؟“

”ها سٺي آهي.“

”تہ.“

”تہ ڇا؟“

”ڪجهه نہ.“ مان وڌيڪ پاڻ جهلي نہ سگهيس اٿي ڪڙي ٿيس. ”مونکي مٿي ۾
 سور آهي.“

اڙي، هي ڇا؟ ساڄن؟ ساڄن جيڪو منهنجي مٿي جو سور ٻڌي مونکي گود ۾
 لپٽائي پيار سان پري ڇڏيندو هو، جيڪو منهنجو سر ٻهڪي بام مڪي ڪيئن
 به مونکي نيڪ ڪرڻبنا الڳ نہ ٿيندو هو، سوبس ”سور لهيئي تہ وري
 ايندس“ چئي هليو ويو. ۽ مان انڌيءَ جيان سندس هٿن کي منهن مٿي تي
 ڳوليندي رهيس... ڪهڙو آهي هي پرش جاتيءَ جو ننڍي آڪار لاءِ عشق منشتا
 جا سڀ ڏاڪا هڪ کن ۾ لهيو وڃيو هيٺ پهچي.

هيٺيا هيٺ ڏي هلندڙ ساڄن پلجي به نہ سوچجانءِ تہ انو هاڻي توکي فون
 ڪندي. انو توکي آڪاس سمجهي توسان پيار ڪيو هو... مونکي اها خبر

ڪانه هئي ته حقيقت ۾ تون آهين ڪني پاڻيءَ جون ڀٽون، جنهن ۾ آڪاس جو فقط عڪس ڏٺو هو مون...

اف سهيلي. سهيلي تو ساجن طرف مونکي همدربنڪڻ لاءِ ڪهڙا نه ستاقت اڪيلي ڇڏيا آهن.

سهيلي توکي ڪهڙي خبر ”هيءَ آهي اها انو، جنهن کي ”ساجن ڇڏي ڏنو“ اهڙن لفظن جي لعنت مون ڪيئن سٺي آهي. گهر کان گهٽيءَ ڦٽائين نڪرڻ به محال ٿي پيو هو. مون لاءِ شڪر جو وقت سر ننڍيءَ پيٽ مدد ڪئي. چيڪين، ”ڇڏي هو ويو آهي توکي بيوفا هو ٿيو آهي، ته دنيا جا سچار ماڻهو لعنت هن تي وجهندا...“

پيٽ کي گراهڙي پلڪي چيم، ”ننڍي ڪيڙي وڏي سچ تي پيئي آهي تنهنجي نظر، منهنجي ته من اندر هزارين بداببيري پيا آهن. روشن ٿي پيو آهي منهنجو من...“

سهيلي اها منهنجي پيٽ لکين نه چوي ها ته شايد مان وري سنئين لگين گهمي ڪين سگهان ها.

اڙي من ڊڪريءَ جي ورقن ۾ بس توکانسواءِ ڪوئي ڪونهي پنهنجو. تنهنجي اڳيان ڪهڙو پردو ٻڌهي ناريءَ جو من آهي نه منهنجو، شايد ڪن جهونن سنسڪارن جو ٺهيل آهي يا ناري جاتي بس اهڙيءَ هوندي آهي. نه ته وري وري چو پڪاريان ها، ”تون ور وهون ڪيتريون، مون ور توهين تون“.

ڪڏهن سوچيندي آهيان، قدرت ڪيڙي بي انصافي ڪئي آهي مونسان... ناريءَ سان. ڪڏهن ڪڏهن چوندي آهيان، ”نه قدرت ته مون سان وڙ ڪيو آهي جو پرش من وانگر ننڍن وڏن آڪارن جي چڪر ۾ پٽڪان ته نٿي“.

هڪو سهيلي ۽ ڏاکڻ تي ڀي ويني آهيان. ناتڪ مٿي ناتي مندر ۾ روز هلي

ٿو، پورو ٿئي ٿو، لوڪ اچن ٿا، وڃن ٿا. پر مان بس هيٺ هڪ پاڻيءَ جي ٻي ڏيئي ويٺي نهاريان. ان ۾ آڪاس پيو نظر اچي. پاڻيءَ ۾ پير وجهي انهيءَ ٻي اندر پيل آڪاس کي ميروبه کين ڪنڊيس. ڇو؟ ڇو ته ٻئين هڪ آڪيڙو ڦٽي پوندو...

خبر ناهي ڪهڙي پاپ جو ڦل پوڳيو اٿم جو ساڃن وڇڙي ويو مونڪان ۽ هاڻي هڪ آڪيڙو ڦٽئي، ڇا پنهنجلبيا کي جنمبگاڙڻا اٿم. نه سهيلي نه ڪنڊيس مان ساڃن کي فون.

سهيلي تون پڇندينءَ فون ڪرڻ ۾ چاهي؟ ڇو ته تون نٿي ڄاڻين ته فون ڪرڻ سان هو سڄو سارو مون طرف چڪجي ايندو.

من منهنجا. تون چوندين اهو منهنجو ايمان آهي. نه من، اهو منهنجو تياڳ آهي... نه ته ڇا مان اهو ڪين ٿي ڄاڻان ته ساڃن هڪ پيرو وري هن طرف آيو ته سندس سڪا پريم مون کي سڄوئي گهيري ويڙهي ويندوبه سال جنهن پنهنجي استريءَ جي پريم ۾ گذارڻ کان پوءِ مون کي پلايو ناهي، اهو هتي اچڻ کان پوءِ ڇا سٿرو واپس ويندو؟ جي ويندوبه ته حق ٻڌي استريءَ کي ڪڻڪبدران ته وڃي آچيندو. منهنجو هي تياڳ پنهنجي ناري جاتيءَ طرف هڪ وفاداري آهي...

ساڃن، ڏس اڄ مان توکي نڪرڻي رهي آهيان، محسوس ڪر تڏهن ٺوڪر ڪڍڻ جو درد. واپس وٺ مونڪان اهوئي درد نڪرڻ جو بنا کاتيءَ گهاٽو.

پورو ٿيو